

אֵלֵינוּ יְדָרִים שְׁאֵדָם אֹכֵל פְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַסֵּדֵר מֵצֵאת לֵן לְשׁוֹלָם הַבָּא
וְתִלְמוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד פֶּלֶם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השי"ר ריוזמן ז"ל, נלב"ע י' בטבת תשס"ט, ת.נ.צ.ב.ה.

בענין

מצלמות וידאו בהלכה

ובענין חלב נכרי



שנת ה'תש"ע

• שנה שלישית •

שיעור קיז

מצלמות וידאו בהלכה

ובענין חלב נכרי



א. תנן במסכת עבודה זרה: "חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אסור", מגזירת חכמים, מחמת החשש שמא עירב בו חלב בהמה טמאה.

ב. ועוד אמרו: "ואלו מותרים באכילה, חלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו". והטעם, כי העכו"ם "מירתת" [מפחד] מהישראל, ולכן אינו מערב חלב טמא.

ג. "גבינות עכו"ם אסרום חכמים מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיטתם שהיא נבלה" [שו"ע יו"ד סי' קטו סע' ב].

ד. מחלוקת הפוסקים מה דין חלב שחלבו נכרי במקום שאין מצוי חלב טמא [או שהחלב הטמא יקר ולא משתלם לנכרי לערבו] - האם כשבטל הטעם בטל האיסור, או שהאיסור הוא גזירת חכמים, ואף שבטל הטעם לא בטלה התקנה.

ה. עוד דנו הפוסקים האם חלב נכרי העומד תחת פיקוח ממשלתי האוסר ערבוב חלב טמא, מותר [דין אבקת חלב נכרי, ובפרט הנמצאת במזון לתינוקות].

ו. הדברים תלויים בהבנת גדר הבידור ש"ישראל רואהו", הנדרש לצורך היתר החלב, והמסתעף לדיני עדות - האם די בידיעה ודאית או שצריך דווקא ראיה.

ז. פרטים בדיני השגחה בשעת החליבה: "יוצא ונכנס" • קטן או שוטה הרואה את הנכרי בשעת החליבה • השגחה באמצעות בדיקות מעבדה של החלב.



מצלמות וידאו בהלכה

ח. ממוצא הדברים דנו הפוסקים בכשרות החלב שההשגחה עליו נעשית באמצעות מצלמות וידאו.

ט. שימוש הנעשה במצלמות וידאו בהלכה [סת"ם • שמיטה • איסור יחוד].

י. קיום מצוות ודיני תורה באמצעות וידאו [קידוש לבנה וברכות הראיה • צירוף לתפילה ולזימון • ביקור חולים וניחום אבלים • תצלומי וידאו כבידור עדות באיסורים ועגונות • קבלת עדות "בפניו" באמצעות וידאו].

[ג] כִּיָּה בְּרֹפֶאס פִּיזִיר
 גְּלִיזָּה: [ו] יֵשׁ לְהוֹסִיף
 נֶעֱשֶׂיךָ (רֶשֶׁ"שׁ): [ז] יֵשׁ
 לְהוֹסִיף בִּיצָה (רֶפּו"י):
 [ח] אֵיבּוֹ (אֹרִיז): [ט] הֵיא
 גִּרְסַת רֶשֶׁ"י:

יורה דעה קטן הלכות מאכלי עובדי כוכבים

א משנה עבודת כוכבים דף
ל"ה : ב ברייתא שם דף ל"ט :
ג הסכמת הפוסקים ודייק לה
המרדכי מדלף פריך שם בגמ'
אבריתא אי דליכא דבר טמא
בעדרו ל"ל ישראל יושב וכו' :
ד שם בברייתא וכדמפרש לה
בגמ' שם :

קטן א. ואין ישראל רואה אסור
לנודק ישראל טור וסוכמתה הפס
שב מבחוח. ע"ל ק"מ ח'. ד. דבור
לנחות ממנו כעשה שהוא חולב שלל י
מנחה עמו בעדרו: ד. שריא שמה
ועמוד בו. ולפ"ז נראה דלפילו
הוא ונכנס ונכנס כיון דלשמה הוא
מנחש דמירמח והכי אמרינן לקמן
ה"י קיימ' ארס כ"ט דמנחש עובד
הוא ונכנס אלא דברס שאס החולפא
כס כס אסור מורה מותר חולפא
ונכנס מטעמא דמירמח וכן כתב
בפירושו ס"ג והוכיח דה"ה אפילו
אשר יושב שם חמיד אלף יולא ונכנס
יושב שם וכו' יולא ונכנס למקום
החלב: ו. וזבנת חלה בו. קאי
אפילו ארישא אח"כ דבר טמא בעדרו
הוא במוקם וזבני' ומיח' כלל
ש"ה לין ו' ופסוקו הוא: ו. בתחלת
החייבה כס כס מיהו
דליכדע המיר ר"ה אס לא מיהו
מחילת התלויה כדכנס ההג"ר סוף
ש"ה"מ ע"כ ואין ענינו לכאן דר"ה
אלא המיר אלף ידוע שחלב לגבינות
יכמו שיתבאר: ז. וגדור א"חמיר
א. אפילו רואה פתולה ככלי

לֹא שָׁמַע מְלִכּוֹ לַעֲרֹכֵהוּ
וְשִׁפְטוֹ שׁוּב : ב. יִשְׂרָאֵל
אֶל לִקְרֹךְ עַמּוּ נִדְבָר
זָכוּ דְּכֵר עַמָּא חַיִּין שִׁטְט
דְּכֵר רִין שְׁחֵלְבָא
יִשְׂרָאֵל רֹאחֻהּ וּנְבִינָה
חֵלְבָא (א) (א) שְׁחֵלְבָא
יִשְׂרָאֵל רֹאחֻהּ אֲסוּר
אֲמַר : דִּיה חוֹלֵב כְּבִיתָא
אֲמַר יְדוּעַ שְׁאִין לֵו
אֲפִילוֹ אִין חִישְׁרָאֵל
הוּא חוֹלֵב : דִּיה לֵו דְּכֵר
שֵׁב מִבְּחוּץ וְהַעֲבֹד
רִאֵל אֲפִילוֹ אִינוּ יִבֹּל
וּל (א) לְרֹאחֻתוֹ כְּשִׁתּוּא
אֲמַר יַעֲמֹד וִירֵאֻהוּ (א)
אֲסוּר ל
(ד) ה' ה' וְיִזְכְּרֵם לְעַד
וְיִחַלֵּם כְּכָל יְהִיָּה בְּעֵלֵי
וְיִזְכְּרֵם לְעַמּוּ נִדְבָר (א)
שִׁמְעָה שְׁאֵלָה דִּי חֲתָמִי חֵלְבָא
דִּיעֲבֹד אִין לְחוֹט לֵל (א) ש

קָמוּ (א) שָׁחֲבוּ עוֹבֵד
לִנְרוֹ מֵאֵל לְצוּר שֶׁלֹא
יִדְבָּקֵהוּ (ב) עֵרֵב מִלֵּב עַמּוֹ וּיְקַח
הַזֵּי אֶמְרֹ: (ב) אֶפְיֹל אִין ד'
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְאִין
הַמָּאָה, וְכֹז' סַעֲפִים:
(א) עוֹבֵד כּוֹכְבִּים א' וְאִין
(א) שְׂמָא עֵרֵב כּוֹ חֶלֶב
ב' יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב מִכְּחוּץ
ד' שְׂמָא מוֹתֵר
כּוֹל (ב) לְרֵאוּתוֹ בִּשְׁעָה
מָמָא בַּעֲדֵרוֹ וְהִישְׂרָאֵל
כּוֹכְבִּים חוֹלֵב ג' לְצוּר
אֵאוּתוֹ כְּשֵׁהוּא יוֹשֵׁב אִם
עוֹמֵד מוֹתֵר ד' שִׁירָא
וְהוּא שִׁירֵעַ שְׁחֵלֵב מָמָא
שִׁירָאֵל:
ה' יִשְׂרָאֵל (ג) בְּתַחֲלֵת תַּחֲלִיבָה
וְלִבֵּן לֹד דְּבֵר מָמָא (א' הַאֲדוּרִק לֵבֵן
לִבֵּן מִלֵּב מְדִירֵה שֶׁ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים חֲלָלִים
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים (שֵׁם) ה' מִיָּחוּ
וְעַתָּה (ח') [1] וְשַׁפְּחוֹת שְׁחֻלּוֹת

בכבים בצנור תבזבז לא שנה חלל
פירוש דחבולו ללכרבי אי שפדל הפסד
ע"כ את חלל כיון דלשון מעמיד אפילו
ישראל כו'. אבל עכ"פ בעינן שיטת
מבחן דגז דערד והכי מוכח
בגמרא דלימא בבביתא ישראלי ויש
גז דערד של עובד כוכבים ועובד
כוכבים חולב לו ומציאו לו הכי
דמי אי לליכא דבר טמא בערדו
פשיטא ואי דליכא דבר טמא בערדו
אמאי לעולם דליכא דבר טמא או
קאי חזי ליה כו' וכנס המרדכי
לאס צנור לנו ליקח דממה
טמאה בערדו מותר ליקח מאתו
עובד כוכבים אפילו איש ישראל
וראוהו וטעות הוא דלכ"כ הוה ליה
להקשות אי לליכא דבר טמא בערדו
למה לי ישראל יושב עמנו ורואה
אלא הי"פ אי לליכא וכו' פשיטא
דיבעינן גז דערד פני עבד וכנס
ז"י שכן דעת הר"פ שצ"ל לישראל
ליות שם בחמילת החליצה פני
ישראל או ישים העובד כוכבים חלב
טמא בכלי קודש שיצוא ישראל אפי'
אין דבר טמא בערדו משמע שאין
ראייה אפילו באין דבר טמא ולא

דו צו מחזמי חלב ולא ירגיש
החוש לבד זה. כלומר דא"ל
בתחלת החליצה אפילו לא
קם בשם אר"ה דדדיעבד אם
אר עכ"ל וכ"פ בסימנים שם

סגן ציוסב לטוד מדוזר המדור
לדלכר דבר טמא אלא דהא י
דבשעת יסבה אין יכול לראות
פריך אלא מהני יוסב כיון ד
כיון שכול לראות כשעומד מרר

בי לשון ראייה וקשה מאי פריך אי
ראייה ונריך לומר דגם המקשן ידע
אלא דלא ידע סברא דמרתא וע"כ
נאותו פעם אינו רואה ומשני דמ"מ
מת אבל הסור כתב צהדיא כמו הש"ע

יורה דעה קטן הלכות מאכלי עובדי כוכבים

מורי זהב

ה דעה

כ

משה יהונתן

וכו' בשערי דורה בשם רש"י בל"ן
 בעדד אסור ופירן גדר ימכו ומש
 אריסא דלא היה טמא וקאמר ללכתמי
 חי' יצאש מוחן לגדר ולא יראה ההל
 כדברי הר"פ שזכרו ועל זה סיים
 דדעידעז אין להאש בל"ן דבר
 טמא אם לא נראה כלל אלא ד
 בעומד בתוך כו' אבל אם אין עומד
 בתוך פשיטא דאסור אפילו דיעד
 אפי' אם אין דבר טמא וכו"א חס
 כאל דבריו וכן מנכסול לפני מאן
 דגרים לאל דייק ולענין הלכה נראה
 דיש להחמיר ולאסור אפילו דיעד
 כל שאין רואה הישראל מחילת
 ההלכה אפילו בל"ן שם דבר טמא :
 (ה) קמן או קאמר קאמר : דבר
 כתב בשם אור"ה דהיינו בן ט' שנים :
 (ו) ואם חבטו עיבוד כובעים
 מקצת ב'ם : זה קאי על חולל
 בהמות ישראל ברפת שאמורי בית
 ישראל וזהו דאין מסיים שם בהגהת
 ש"ל ודבר' אמנם חלב משהו עמיד כו'
 אלא ח"י ישראל ורואה : מחלוקת עכ"ל
 כזכר שם מעט לענין כי הוא נזכר : (ח)

שֶׁרָחַל רוּחָהּ אֶפְסִילוֹ חֵין טַמָּה
 עֵינֵיכֶם נִרְיָן לִרְמֵי אֶקֶל
 הֵן לֹא נִשְׁמַר כְּדִבְרֵי הַטּוֹר וְיֹהֵא
 הֵן כֵּל אֵלֶּה לִנְרִי אֶלֶּיךָ יִרָא

בַּחֲמֻמָּה בִּינִית שִׁחָל א' או בְּדִי
 כֹּרִיכִים מַסְפִּיק וְאֵין לִשְׁמֹר לְדִבְרֵי טַמָּה
 לְחַלּוֹת אֶפְסִי שֶׁלֹּא יִשְׁחָל כֹּל
 חֵין לְנוֹחַ לְדִבְרֵי טַמָּה (שִׁימֵן פ')
 אֵל אֵין עֹבֵד כֹּרִיכִים מַסְפִּיק לִנְרִי
 בִּינִית עֹבֵד כֹּרִיכִים (אִירֵה שֶׁם) [א']
 אֵין קִטְנֵה מְחֻלִּים לְהַטְבִּיב טַמָּה (כֹּרִיכִים)
 לְחַלּוֹת עֹבֵד כֹּרִיכִים מִקְלָה בִּחְמוֹת וְלֹא
 אֶת הַחֲסִידִים עֲבִיבִים טַמָּה הֵן שֶׁלֹּא חֵין
 (שִׁדְר') [א] מִיִּחוּל אֵל לֹא חֵין אֵין
 לְחַלּוֹת שֶׁלֹּחֵנו עֹבֵד כֹּרִיכִים [א] דִּקְשָׁה
 בְּשֵׁם הָרִיף וְהֵם טַמָּה (שִׁמֵּן) [א] חֲלַל שֶׁ
 (שֶׁמַּנְהֵלֶה בִּסְמֵךְ שֶׁכָּל אִשְׁלֹר
 הֵן לִבְרַע עֵמָּה לֹא נִגְעִימֵהֶם (שְׁחֹבֵה)
 לֵב חֲמָה שֶׁלֹּא אֶפְסִילוֹ נִמְשֹׁם
 שֶׁמַּנְהֵלֶה שֶׁלֹּא וְלֹא תַּעֲרֻתֹת שֶׁלֹּא (א')
 (בִּאֲרֹךְ) [א] לְעֻלֵּי יַגֵּם שֶׁן אֵל
 (שְׁחֹבֵה מַהֲדִיל לִיֹּה אִירֵה שֶׁם)

יִסִּים מַנְהֵמָה שֶׁלֹּא הֵן שְׁרִינן כֵּל
 (ו') אֹמֶרֶת בִּינִית וְיֹהֵא שֶׁ
 הֵן מַנְהֵמָה בְּחֻמֵּי הַכֵּל שִׁיר.

וידעתיכם דבר טמא צדדו ו
וראיתו כלל בשעה שהוא חולל
ויחיה שני אנשים ויניח וכן מש
ומצט צדדו דענין ישראל
והנהל כל מקום שאין בית עובד
אשר אפילו לבמלכות הניח אומן
אשר שהוא בבית ישראל או בשבת
ביום רית ומדאנין ^א אל
בית ^ב (ישראל שם חללי חוללות
ואפי' ישראל ^ב י"ב ^א קטן
ומלכות ^א (יש) ^א ואל
היה שם ישראל ואפי' בזה ישראל
דבר טמא מזל כלל מותר (ההנהח
כל עד לאחר שחללו ^ב כלם ^א
ועי' שאין דבר טמא צדדו ב"י
עובד כוכבים ^א י"ד פוסק כלם
שאר שם ספק שאין ^א
אשר אומן (בארק) ^א אל
ואם כל מקום אינה חולל ^א
שם ^א ומעשה צדדו הכל שרי
כוכבים ועין לעיל סוף ק"ד
חלל שם כוכבים שחללה

וראל יושב במחוקר חפילו ארני
 וסר מנצרי דקיון דלס במחוקר
 מחוקר משום מילתם: א. הב
 בבית ישראל. עין לקמן ס"ק
 א. ברך הווא. ונחמ"א
 הא הרפס הווא אלוורו בית
 לתמלה אלל ד"מ קנז בת
 אלל מהר"א תכז שוהגים הית
 וזה וכן פנים תנ"ח ש
 לגברי מהר"א בן קן וס
 מנצרי כה"ק שאל חולקין
 וכן דעת מהרש"ל סי' פ"ב וס
 אלל א. בית עובד כה
 וס. וז"מ דע"מ
 כ"כ ה"י ווונא מומר דע"מ למת
 כסימנים שם וכן נראה
 מהרש"ל שם: י. קפן או ק
 בני תעם שנים ת"ח שם כס
 חלו עובד כוהבים
 אלל ידעתי מאין הווא הרב וז
 מהר"א תכז דעשאל לא שיי
 ר אלל חלו שחלז אודל כ
 ר מייב כהנמה ישאל ח"כ
 וס. וז"מ

[illegible]

יורה דעה קטו הלכות מאכלי עובדי כוכבים

16 באר הגולה

שפתי בהו

מורי זהב

2

ה' תשס"ד ק"ט וכחמשה
ועשרה דרמס ששולס
קד' ל"ב: טו רוס
משה יהונתן
ואם ישראל רואה עשית
העבירות. "ש"ן שח"ר
למנעמו וכו' ויבטל ע"י מר"ח
ב"ן וכו' ור"ח לר"ח ע"י מנ"י
ש"ל ישראל וכו' גב"ר ור"ח
מקדקו וכו' ור"ח ע"י מנ"י
וכו' גב"ר וכו' ע"י מנ"י
ישראל וכו'

[illegible]

רמ"ד	לעברת זה דבר עומא
דענין	ייה על עינד כוכבי
קייב	יקא בנסחם חלב אלל
לזון ה'	בציתם ממחלב מומר
	מועיל אם יעשו אח"כ גביות א'
	ל זה שגשגא ממנה אקור (מורדי פ')
	ריו ואיהו ורשביא וביי תלי שכל הדר
	גביות (ה) העיבורי
כוכב	מירדים אותם בעור (א)
	נבלה (י) יגי
	פ' (ב)
	המנהג וזן לפקוד גדר (ב"י) א'
	מנדמורים ב' (י"ד) ואס הישרא
	פ' (אנור פ' שואל) ו' (ג' גביות
	ש"א) אס ראה עשית (ג' גביות
	אס אלל באגודה פ'
	נכים ממקנס בשנא
	האזונים

ש' אל עובד כוכבים בטל ברז
ב' היתר והכי נמי כאן ועין
שחייתם כו'. אלל משום דש
והע"ג דקא מעמיד און אש
בתי"א
האם ממנה אלל נאשרת
ש' ומה ש' ומה ש' ומה ש'
כ"ס ודלא כדבר המגיד :
ש' אכרס מפני
קיבת שחייתם
פילו העמידה
ש' :
ש' במקום שנהגו שס
רוחא עשיית הגביעות
ש' פסוק בכל מדינות
ש' ראה (עו) הליכה
ש' ז"י שס השכ"ז
אשר התמנה כו' וה

ין בלח בין כיבש כר' שמע
 ה שמעמי סוף ס' קר':
 תכלת אין איסור דלוריית:
 אלח מדרגת חוספוט ורוב
 ד' פ' דרר' אכן מגאש
 דוד למה לא יהא נגול בם'
 גול נגול קשיות אלו שכל
 וחמת נמינע טעם מן שר
 איסור יתר מן ס' אלל נלן
 ביילה הוה איסור מעמיד
 ש' הוה והרצ' מירק על
 הרצ'הוה כמו התוספות
 ש' נמינע מירק נגול שאסור
 בשל עובדי כוכבים אינו
 יטול ברוב כדי שלא יצרנו
 יצח כס' טעמא ומוה יצרנו
 דברי הרמז'ים שמאכלת
 לרב מפני שמתעריץ אמה

שלום וכל טוב לתלמידי הותיק הב"ח המופלא מלא עתק כ"ה זמן שי'.

נעימות ימיך הגיעני, והנאני שוכית לבוא לבית ירא ה' מרבים, יהיה מכירך ברוך. ואתה תצליח ותשכיל במלאכתך מלאכת שמים, ותלמידך ירוין מדשן ביתך, ונחל עדניך תשקם אמן. נדון מה שנוהגים שמה אפילו הכשרים בישראל, שנוהרים מחלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואה, מכל מקום פשוט להם והיתר גמור לאכול פת שנישל עם חלב הנ"ל, ולקחים מנחתם גי להדיא. ואם אין לזה שום היתר, שאלת אם יש לצרפם לזימון הואיל ואוכלים דבר איסור דרבנן. שוב דנת על עיקור הדין, אי חלב נאסרה במנין אפילו במקום וזמן שאין בהמה טמאה הראויה לחלוב מצוי ביניהם, כבזמן ומקומות אלו שהבהמות הטמאים המצויים גם הגויים ממאסים חלבם.

הנה בשערי דורא [סימן פב] כתב ומביאו פרי חדש סי' קי"ד ח"ל, חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אין בהמה בדיר אסורה, דלא ליפוק חורבא מיניה, ופורץ גדר ישכנו נחש, כך פסק רש"י ז"ל, עכ"ל. ולא הראה מקום איה מקומו ברש"י, אולי בתשובה. אך נ"ל מבואר כן במסכת ע"ז [נ"ה ע"א] בטעם איסור הגבינה, א"ר חנינא משום דאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב עיין פירש"י ומה שהקשו התוס' [נ"ה לפי] הא הגוי לא יהיה שוטה לערב חלב טמא שאינו עומד בשרצה לגבן, והמעין בלשון רש"י יבין דבר לאישורו, דס"ל לרש"י דחלב גזירה קדמונית היתה קודם שאסרו גבינה, ואז אסרו החלב שאין ישראל רואהו, אע"ג דתחלת גזירתו ה' משום חשש עירב דבר טמא, מכל מקום כיון שגזרו ואסרו במנין, סתם אסרו כל חלב שאין ישראל רואה החליבה או יכול לראות, אפי' ליכא חשש דבר טמא כגון החולב לגבן, מכל מקום החלב אסור. אמנם כשנשתנה מצורתה ונעשית חמאה או גבינה לא גזרו וחזרה להיתר, וכ"כ סברא זו כסף משנה [הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ו].

נמצא באותו הדור ה' החלב אסור אפי' חולב לגבן כך נאסר במנין, והגבינה הנעשה מזה ה' מותר כיון שנשתנה, והנה החלב הלז כל זמן שלא נשתנית היא איסור גמור ככל האיסורים ואיסורת תנור ופת והכלים. שוב בדור אחר נמנו לאסור הגבינה הנעשית ממנה, משום נהי דאותו חלב שיקפה ונשתנה הותר, מ"מ אותן צחצוחים שנשארו ביני אטפי לא נשתנו אעפ"י שהוא חלב טהור בודאי מ"מ כל זמן שהחלב בעין ולא נשתנה היא אסורה משום גזירה קדמונית דחלב שחלבו נכרית ואין ישראל רואהו. כל עין רואה יבין שזה דעת רש"י במתק לשונו, ולא קשה מידי קושית תוספות. ונ"ל דהאומרים דפליגי אר' חנינא וס"ל

טעם אחר באיסור גבינה, היינו משום דלא ס"ל לחוש לביני אטפי כאשר יבואר א"ה, ותליא זה בב' לשונות מסכת ע"ז נ"ה ע"ב ואי בעית אימא אפי' תימא דקבעי ליה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי, אבל לישנא קמא לא חייש לביני אטפי אפילו בישראל הקונה חלב מנכרי לגבן מכל שכן נכרי חולב לעצמו לגבן, ולא דפליגי לישנא אי ה' גזירה סתומה או לא, אלא פליגי בלשון תחלת הגזירה, ולכו"ע החלב נאסרה במנין ושוב אסורה בכל מקום ובכל זמן, אך פליגי אי תחלת הגזירה גם ה' אחלב שעושים ממנה גבינה ומשום ביני אטפי או מתחלה לא נחתי להכי:

אך הפר"ח מיייתי תשו' רדב"ז דפשיטא ל' דחלב לא נמנו עליו לאסרה ומשום הכי היכא דליכא דבר טמא מצוי מותרת. וכתב פר"ח שעל זה סמך בהיותו באמשרדסם אבל עמהם חלב שחלבו נכרי, ר"ל כי במדינתו מקום שיצא משם שמיא שכיחי חלב גמלים, משא"כ במדינתו. הנה מה שכתב באמשרדסם, רצונו שנתאכסן אצל ספרדים פורטוגזים שם, והם נוהגים היתר עפ"י רדב"ז הנ"ל. הנה בגוף הדין כבר כתבתי לעיל דעתי משי' ופוסקים, אך לו יהיה שיהיה דעתו כהרדב"ז, ועכ"פ איכא דעת רש"י בגמרא ותשובת רש"י ועוד פוסקים דס"ל לאסור, ורמ"א וכסף משנה כתב כוותיהו, ואנו נוהגים כן, אם כן אפי' הלכה כאינך פוסקים מ"מ כיון דיש דעה להחמיר כבר קבלנו אבותינו עליהם כאותה דעה, ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה. ועי' מג"א סי' תקנ"א ססק"ז, וקרב בעיני [דהר"ן נדר דאורייתא. אף על פי שמכל מקום קיל ככל איסורי דרבנן, היינו כך קבלו הנדר שיהיה אסור עלינו כקולא איסור דרבנן, אבל לעבור על זה עובר על נדר דאורייתא. והיינו אם הלכה כרדב"ז להקל ורק אבותינו קבלו עליהם כדעת המחמיר ה"ל נדר דאורייתא, אך אם עיקור הדין דלא כרדב"ז אם כן לא קבלנו עלינו כלום אלא שהאיסור הוא כך מעיקרא, איננו נדר אלא העובר הוא עברין באיסור דרבנן, נמצא חומרא קולו, וק"ל.

מעתה חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו אסורה עלינו אי דאורייתא אי דרבנן כמבואר לעיל, ופורץ גדר ישכנו נחש. ואתה בני שמור נפשך ולא תטוש תורת אמך, ומכל מקום לצורך ביימון כיון דפר"ח העיד דספרדים אוכלים להדיא אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים. ועוד איכא משום איבה, וגדול השלום, ושלום לך ולתורתך.

הכ"ד א"ג פה יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' ט"ו מנחם קצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד

ערוד

הלכות מאכלי עכו"ם - סימן קטו

השו"ח

ו ליתר שאת אברר לך איך שכל דברי רבותינו הקדושים הם כגחלי אש, מה שהתוודה לפני בלב נשבר בהיותי יושב על כסא הוראה בעיר פלונית, שאחד מהבע"ב החשובים דשם היה נוהג היתר בדבר בהיותו חוץ לביתו בעיר הגדולה במדינה, וישב תדיר בשם לעסקיו, והוא ועוד אורחים בשותתם חמים בבוקר בבוקר היו קונים חלב שמן שקורין סמאנ"ט אצל חנוני אינו יהודי שכנגד אכסניא שלהם, ופעם אחת התחילו לחקור ביניהם מאין לוקח החנוני הקטן הזה כל כך חלב שמן, והלך הוא להחנוני ושאלו, וא"ל החנוני אני קונה באיטלי של בשר הרבה מות של הבהמות וממחה אותם עם הרבה חלב ומבשלים ביחד, וזה הוא השמנונית, או נפלו כולם על פניהם על חטאם הגדול שאכלו טרפות ובשר בחלב, והבעה"ב התודה לפני וצעק בקול כמה גדולים דברי חכמים. ובאמת כן מקובלני, שכל גזירת חכמים, לבד טעמם הנגלה יש עוד הרבה טעמים כמוסים שלא גילו אותם, והשומע ישא ברכה מאת ד' וישולם גמולו בזה ובבא, ונימוד שטעמי שטעמיקא יש רבים מהלכות שטעמים חלב חזיר, מפני שמו"ם שם כרצון:

ה והנה עכ"פ נתברר, דלפי דעת כל רבותינו שהבאנו, אפילו במקומות דלא שכיח כלל דבר טמא בעיר, באופן שאין חשש לתערובת חלב טמא, מ"מ אסור כשהישראל לא עמד עכ"פ מבחון בשעת החליבה, או שיהא יוצא ונכנס, ודי אפילו בקטן וקטנה, ויתבאר עוד בזה. מיהו עכ"פ האיסור הוא בכל אופן ודלא כאחד מגדולי האחרונים שהאריך בזה להקל לשתות חלב שלהם במקום שאין שם דבר טמא, או שהוא רחוק המציאות שיחלבו את הטמא, או שחלב טמא ביוקר, והביא ראיה מאיזה גדולים שהקילו בכזה"ג, ומסיבה זו יש הרבה מתפרצים באיסור זה בדורנו בעזה"ר, כאשר ראינו ושמונו, ותולים את עצמם באיזה תלמיד חכם שעשה כן, ולא ידעו ולא יבינו שחמורים דברי סופרים מדברי תורה, והתלמיד חכם שעשה כן עונו ישא, וכיון שנפסק לאיסור בטור ושו"ע וכל גדולי אחרונים, מי יוכל להעזי פניו ולמלא תאות נפשו, ושומר נפשו ירחק את עצמו מזה:

ד ואין לשאול, דבאין דבר טמא בעדרו למה לנו שיהא ישראל יושב מבחון, והרי אין שום חשש בזה, אמנם כתבו הראשונים, דכל שהישראל לא ראה החליבה כלל, והיינו שגם מבחון לא ישב, אסור חז"ל בכל גווי, דסתמא תנן במשנה חלב שחלבו עובדי כוכבים ואין ישראל רואהו אסור כן כתוב במדרכי (פי' תוס' ובסמ"ק (מלוה רכנ). וזה לשון השערים [שער דולב] סימן פנ] חלב שחלבו ואין ישראל רואהו, אפילו אין בהמה טמאה בדיר אסור, דלא ליפוק חורבא מיניה, ופורץ גדר ישכנו נחש כן כתב רש"י. עכ"ל. וכן כתב באיסור והיתר [סימן מה דין ב] וזהו דעת הטור ורבותינו בעלי השו"ע (פ"ג) וגדולי האחרונים הש"ך (פ"ק) והט"ז (פ"ק) והב"ח והדרישה (פ"ק) וק"ל, ורק הקילו כהשמירה, דהיינו שדי בישיבה מבחון, כמו שנתבאר, וכן די ביוצא ונכנס, ולא מיבעיא ביוצא ונכנס למקום החליבה ממש, אלא אפילו בישיבתו מבחון הוא יוצא ונכנס ויושב לו מבחון, [ש"ך פ"ק] ודי בזה:

העכו"ם ויערב, אבל אם אין בכל העיר עמאל, הדין נותן דכיו
כאין צעדרו עמאל ויושע צלל העדר וכמש"כ הפרי"ח.
ומש"כ הפרי"ח יו"ד סי' ק"ז לפרש דברי רש"י ל"ה אי דגזרו על
הגזירה אף שצורר לנו שלא עירב חלב עמאל, דחלב
טבור ג"כ הוי חתיכה דאיסורא, אלא אם נשתנה ונעשה גזירה
יותר וקום מקרי לא נשתנה, כס דברים תמוהים מאד וברש"י
מבואר בהדיו דכחש של לחאוי חלב הוא משום חלב עמאל,
[שכרי אמרו ש"א לא צלל לחאוי חלב ופירשו רש"י דנשאר חלב
גזומות שגזירה, ובסוף סיים רש"י ויש לחוש שגזומות נשאר
ממנו, ואם חלב טבור קאמר מאי ספק יש בדבר בלא זהו שאמרו
ש"א צלל לחאוי חלב] אבל משום חלב טבור ודאי אין לגזור,
ואף חלב עמאל כשמחבר שחין צו עירוב חלב עמאל מותר, וכל
דלא מהכי לעשות חמאל ולבשל שאני הכס דליכא חשש שיש
כאן עירוב חלב עמאל אלא שמעברו לבטל, וזה אמרו חכמים
שכל החלב אסור, וכן מש"כ הפרי"ח ז"ל מדברי רש"י דנש"כ
לאסור חלב המצורר שחין צו תערובות חלב עמאל תמוה שכרי
כבר פירשו הפרי"ח דהוא דוקא ביש צעיר חלב עמאל וכרי הופקד
ציד עכו"ם החלב וחיישין שמה עירב חלב עמאל אבל אם אין
בכל העיר לא חמור ולא גמלה ולא חזירה ולא כוסית לא
שמענו לאסור.

אבקת חלב אינו ענין לגזירה וחמאל, דגזירה נעשה ע"י הפרשת
המים מן הגוש, והפרשה זו נעשית ע"י החימוץ שנותנין
בהחלב, והחמאל נעשית ע"י תנועת ונדוד של החלב, או ע"י
חימום על האש לקלוט את השומן הקפוי, ועצב של ענינים אלו
אינו בחלב עמאל, אבל **אבקת חלב נעשה ע"י חזיר** חס וחס והלכות
של החלב כלל צללו וזכר של החלב נשאר, ופעולה זו אין לה
אורך לעצב של הפרשה, ואפשר לישב כל דבר לא ואפשר לישב
חלב עמאל בחלב טבור ויש כאן חשש של חלב עמאל לגמרי או
לתערובות, ואין צורך בזה חלב עכו"ם לאבקת חלב.

ואמנם בשם פיקוח הממשלה על החלב שלא יערבו חלב עמאל
וכס לפנים לפונש על הצוף, יש מקום לומר דכיו
כשפחות החולצות דמירפות, וכיוצא צלל העדר וכשהוא עומד
הוא רואה, והפרי"ח כתב דאם חלב עמאל צאק יע להחיר כמו
צמוריים כיון להחיר חכמים חלב צומן שהוא מצורר שחירי להח
לשנה החירי לעשות גזירה, ואף למאי דקדיל לאסור היונו משום
חלב דזינו אטפי, אבל אם כיס אפשר להכניס מחלב עמאל
לא היו אוסרין וכן התיב צאין צעדרו עמאל ויושע צלל העדר
וכמו שבארנו הפרי"ח, וכל דאסור צאין צעדרו עמאל ואינו
יושע צלל העדר וכמש"כ המרדכי וצ"ל דנש"כ רש"י, כיון דחשבו
כחלב המופקד ציד נכרי וכמש"כ לעיל וחיישין דיקה חלב מן

בשערי דודא

והנהגות

חלק ב

תשובות

סימן שפה

מאד שעכו"ם יערב, והטעם כדי שגזיר ליזהר
להתרחק מהם מאד, וצריך לחשוש כ"כ כאלו יש שם
דבר טמא, ולפי"ז רק בראייה ממש מועיל להתיר
החלב, דעצם הראיה זהו מעשה לאפקודי מהחשש,
אבל מה שמסתבר שלא מערים מעצמם לא מועיל,
שכלאו הכי מדינא לא היה צריך לחשוש אלא עיקרה
רק להתרחק מהם, (והנהג"ק בעל "דברי חיים" זצ"ל
פירש בשם חמיו ה"כרן טעם" שיש באיסור חלב
עכו"ם טעם כמס, ואולי נתבין כמ"ש להתרחק
מעכו"ם, וחז"ל לא גילו הטעם שאנו מתרחקים כ"כ
מהם, ולכן פירשו הטעם רק מפני חשש איסור דבר
טמא, מפני שאין לנו לגלות דברים אלו). וע"ע
בדברינו לעיל סימן שע"ג.

ובנידון דידן, הנה ביורשמי פ"ק דתרומות נראה
דחוש בר שמירה ע"ש ובאר שמה ספ"א
דמקואות, וברמ"א יו"ד קט"ו מפורש ששמירת קטן
מועיל בחלב עכו"ם שהגוי מירתת ע"ש בש"ך דהיינו
דוקא בן ט', ולפי זה בנידון דידן אם בא רק פעם
אחת עדיין לא מורגש שהוא במרה שחורה ומירתת
ולא גרע מקטן, אבל בכמה פעמים בזמן קצר מתגלה
לגוי שיכולים להטעות ולא מירתת כלל, ואולי נחלק
גם בנ"ד שבאקראי מותר אבל בקביעות אסור, מיהו
קשה לתת הדברים לשיעורים וצריך אומר, וע"כ נראה
להחמיר ולאסור דלא מועיל אלא בבן דעת שמכין
היטב, וכן ט' דמועיל לשמירה בחלב היינו כשמכין
אם משנים ומערים, וחרף נאמן אפילו בבן שש, וכל
חד לפום חורפיה, (עיי' בחכמ"א וברכ"ט שם) אך
בארם שידע שאפשר לרמותו בנקל משום מצבו
שהוא במרה שחורה נראה להחמיר דלא מועיל.

יעקב

יורה דעה - סימן לא

חלקת

דמי לא יודע מדעת הפרי"ח דחלב לא נאסר צמין,
והפרי"ח (מערבת חלב) הכ"ל מביא בזהרוב כל השיטות
בפרטיות שזכרנו קודמים דנאסר צמין, והכנה קודמים
ללא. אבל עובדא דתלמא אין מי שיכחש, דמור דריות
בכל המקומות ואף בעני ספרד (חוץ מאחז תקומות
בספרד ומצורר צד"ח הגיל) אלו נוהגין לאיסור,
ועל זה כתב שפי חתמים (קמ"ק ה"ל) דנמא
קולו חומרי, דיש חשש נדר לאוייתא, ומזה לא נגע
החזו"א כלל בנפשו (גם ו"ל, לכל השקלא ועריא קמי רק
על האבקת חלב דלא היתה בכלל הגזירה דנאסר צמין).

תשובות חלק א והנהגות

סימן תמא

שאלה: חומר איסור חלב עכו"ם.

יש סומכין על רבינו החזו"א זצ"ל שכתב (יו"ד סימן
מ"א סק"ב) דבמקום שיש פיקוח ממשלה לא לערב
בחלב מין אחר יש להתיר חלב עכו"ם דהוא כשפחות
דמרתחות, אבל שמעתי מהגאון רבי ישראל וועלץ
זצ"ל ששאל פי רבינו החזו"א זצ"ל, והשיב שאין דבריו
למעשה כלל אלא לילדים קטנים או ילדות תוך שלשים.

וידיע דברי הגרי"א זצ"ל בענין מים אחרונים
שחז"ל לא גילו אלא הטעם הפשוט, אבל יש
לחקנותיהם טעמים נוספים, וגם כאן בחלב עכו"ם
מקובל שאין הטעם משום חשש חלב טמא לכד, אלא
כנראה גם כדי להבדיל אותו מעכו"ם, ועל יינם גזרו
אף בגזירה ובחלב גזרו שצריך שמירה, וכן הביא
הגה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל בשם חמיו ה"כרן
טעם" זצ"ל שקבלה בידו איש מפי איש שזהו תקנה
קדומה ולא רק מהטעם שפירשו שהוא משום חשש
חלב טמא. וכן כתב בערוך השלחן ס' קט"ו ש"ו שכן
מקובל מגדולי הדורות וע"ש מעשה נורא מענין זה.

ויש להקפיד מאד על אסור חלב עכו"ם,
והאדמו"ר רבי יוסף יצחק מלובביץ זצ"ל
קבלה בידו שהשתה חלב עכו"ם פוגם אצלו באמונה,
ואבות אבותיו הקפידו מאד מטעם כמס, ודי בזה
להעיר לאלו שהתירו כאן, ומוסרים הכשר למצרכים עם
חלב עכו"ם מפני שיש פיקוח ממשלתי, אבל בלאו הכי
היתר זה אין בו ממש היום, שאפילו ימצאו שם חלב
מעורב יקנסו אותו קנס ממועט כנגד הריית התמדי
שיש להם מזה וע"כ לא מירתת, ולא יקרא בזה שמירה.

והשוותים גם היום חלב עכו"ם וסומכין על פיקוח
ממשלתי חסר בהם יראת שמים, ועליהם
וכיוצא בהם אני קורא "מי ששותה חלב עכו"ם וסומך
על המכשיר אינו ראייה שאין בו יראת שמים, אבל מי
שאינו לו יראת שמים הוא שמחפש לזה היתר".

שאלה: גדר השמירה בחשש חלב עכו"ם
נשאלתי על שומר מחלב עכו"ם הסובל ממרה
שחורה ונתגלה שאינו חרף ואפשר בנקל
להטעותו, אם מועיל כשומר לחלב עכו"ם.

ונקדים לפרש גדר איסור חלב עכו"ם, ובשו"ת
"אגרות משה" (יו"ד מ"ז) מיקל בשמירה זו
מסבא שהממשלה מענישה אם מערב חומר אחר,
וירעה ברורה כראייה ממש, ולכן לדעתו מעיקר הדין
יש מקום להקל באיסור חלב עכו"ם בזה"ל, והבאתי
במק"א שצריך יסוד האגרו"ם הוא שמירת שיסגור
העסק שלו, אבל כאן בדרון אפריקא לא נראה להקל
משום זה, שכאן אינו מפחד ויתרץ עצמו שמתכוין
לטובה שלא יחמין, ואפילו יקבל עונש כספי, זה לא
ימנע אותו. וע"ע בדברינו בח"א סימן תמ"א וסימן
ת"פ.

אמנם האמת יורה דרכו, שחז"ל כיסו עיקר טעם
איסור חלב עכו"ם, אבל בספר זכרונות
למהר"ם אבוהב מפורש דעיקר האיסור הוא להתרחק
ישראל ממאכלים של הגויים, כמו שאסור פיתם
ובישולם, והקילו במקום שישאל רואה את החליבה,
וכמו שהקילו בפת עכו"ם היכא שישאל משתתף
באיה דבר, והוכיח כן מהמשנה בע"ז (לה:): דנקט
חלב עכו"ם בהדי פת שמן ושלקות שאיסורן משום
חנות ולא בהדי השנויים בסוף המשנה שאיסורם
משום תערובות איסור.

ונראה דשורש האיסור הוא שגזרו להתרחק מהם,
וגזרו אפילו בחלב שחמיר היה חשש רחוק

גדלה ¹⁸ (דף ט'): **ב**י יא ספלה ג'ויתוה. תימנה דלמך לקמן (דף טו'): דבר קצור שלשה דמשפט כתיב ביה ואפילו לחמן דלמך בריש ספיהרין
 דבר תורה דמי כמי שבר ¹⁹ (דף טז'): כל מקום אין דרך שיהא אצל פתח משפט פתילה ואלה פתילה איהן לקמן (דף טז'): כל
 אשכול לקמן בלעדי ויהיה איהם כמקורם דיומאם ²⁰ (דף טז'): משה אצל פתח מערה איה דהוה ²¹ (דף טז'): כל היתה דבר חלל נמנחם לן אדמו
 אינו מל פי הדיבור שאין וי' אלא דנענין שלשה הוון לקבלה המצוה אבל לא לעשיה ²² (דף טז'): קל בג דלמחירין לקמן (דף טז'): דמי ח'ח עומדים
 נמחקין איהו להתחלה עדיקם ²³ (דף טז'): אלא ח'ח תפרשין דכיון דרדוה לכל טעמהו כאלו עומדים ²⁴ (דף טז'): ומיהו קסין דעלמה דבר בלילה ואלקמן
 דלמך אינו ממשעין בג טעיה ²⁵ (דף טז'): אלא ח'ח ממשען אלא קבלתה מצוה ח'ח שפיר איהו ²⁶ (דף טז'): ח'ח ממשעין איהי להתחלה מדרגין:

אגרות

יורה דעה - חלק א

מישה

סימן מט

עוד בענין הנ"ל

ב' אלול תשי"ד.

להנ"ל.

הנהגה בדבר שהעיר כתר"ה מה שהקאמפאניעס לוקחין חלב גם מהפארמערס שעליהם אין השגחת הממשלה כ"כ כי אין שוטרים באים בתמידות לכן אבאר הדבר שאם מצד הקאמפאניעס מותר יש טעם גדול וכן נוטה להלכה שאף שלוקחין גם מהפארמערס אין לאסור.

הנהגה נתבאר הענין היטב שיש טעם גדול להמקילין בחלב הקאמפאניעס ושהדין עמהם. אך ודאי מן הראוי לבעלי נפש להחמיר על עצמן כדכתבתי במכתבי הראשון. ואם הקאמפאניעס הוא של ישראלים והם קונים גם מפארמערס לא נשאר רק טעם מטה יהונתן דבזה"ו שהוא רק משום לא פלוג לא אסור בתערובות. והיה לן להחמיר כהש"ך שפליג ע"ז. אך אם מה שקונים מפארמערס ע"כ הוא המעוט אולי כיון שהוא מין במינו נבטל ברוב. דאף שהדגמ"ר על הש"ך ס"ק ט"ז כתב דחלב שלא ראה ישראל כשנחלב שנפל לתבשיל אוסר עד ששים אולי הוא רק לתבשיל שהיו אינו מינו ולא לחלב ישראל שהוא במינו. ואף שגם באיסורים דרבנן צריך ששים אף במינו כדאיתא בפמ"ג בש"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ז מ"מ אולי חלב שאני ובפרט בזה"ו שהוא רק משום לא פלוג. וגם כיון שהפועלים הם ע"כ ולא בא החלב ליד הישראל ממש אלא ליד ע"כ הפועלים יש אולי לזון כמו שהוא של ע"כ שדין לא נעשה איסור חלב ועתה מירתת כדלעיל. ולכן אין למחות ביד הנהגין היתר גם בחלב של קאמפאניעס של ישראל שקונים גם מפארמערס אף שבוה אין היתר ברור משום שע"כ יש להו על מה לסמוך.

משה פיינשטיין

ידידו מוקירו.

חלק ב - סימן נ"ח

ברבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו

ב' מנ"א תש"ל.

מע"כ ידידי מוהר"ר יוסף דוד ליינער שליט"א.

בדבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו שבארתי בספר אגרות משה סימן מ"ז בחי"ד שליכא איסור חלב שחלבו ע"כ ואין ישראל רואהו. אבל מ"מ מן הראוי לבעלי נפש להחמיר. שמתעם זה ודאי ראוי למנהלי ישיבות קטנות שיתנו להתלמידים חלב של אלו הקאמפאניעס שמעמידין ישראל לראות תהליכה. ואף שהוא ביוקר מעט שלהישיבות עולה זה סך גדול במשך השנה והמצב של הישיבות דחוק בשנים אלו שבשבייל זה מקילים באיוו ישיבות. מ"מ כדאי להחמיר כי גם זה הוא מעניני חינוך ולמד שידעו שבדאי וראוי לבני תורה להחמיר אף כשיש רק חשש איסור. דמזה יתבוננו לראות איך לירא מאיסורין. וכל הוצאות הישיבה הרי הוא כדי לחנך דור נאמן לה' ולתורתו. ומעניני חינוך אין לצמצם. אבל במקומות הרחוקות שאין שם קאמפאניעס מחלב שישראל רואהו. והוא דבר קשה מאד להשיג חלב שישראל רואה בשעת תהליכה אף ליחידים אין להם להחמיר.

שעושים שלא כדיון. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדיון ואין להחשיבו כמולול באיסורין.

ובאם אחד נוהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדיון או שאולי הם מוללין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר.

והנני ידידו.

משה פיינשטיין

סימן מח

עוד בענין הנ"ל

ר"ח מנ"א תשי"ד.

להנ"ל.

ובדבר מה שכתבתי שהרוצה להקל בחלב של קאמפאניעס שהם תחת השגחת הממשלה יש לו טעם גדול משום שידעיה נחשבה כראיה ולא היה זה בכלל האיסור כיון שאסור רק באין ישראל רואהו הוא טעם גדול. ואף שכת"ר שלח לי תשובה מפקיד השלטון שהעונש ע"ז הוא רק מעשרים וחמשה עד מאה דאלא ר' וגם הם מקבלי שוחד. לא נחבטלה בזה הידיעה משום דאין להם בשביל מה לעבור ולהעניש וליתן שוחד דאין להיות מזה ריוח שימסרו נפשיתו ע"ז דכיון שאסור מדיני הממשלה לערב. ודאי כשיצרכו ליקח פועלים לחלוב סוסים וגמלים וחזירים יצטרכו לשלם להם הון רב וגם לשחד כל הפועלים שיש להקאמפאניעס שישחקו וגם לשחד למשגיחי הממשלה שאף ששחד הוא דבר המצוי מ"מ בדבר פרסום כאלו הקאמפאניעס שאין עושין בעצמן אלא ע"י פועלים הוא דבר קשה שייראו מליקח שחד ואם יעלה בידו ליתן להם שחד צריך להון רב ונמצא שאין שייך שיהיה לו ריוח מזה ובלא ריוח הא מפורש בגמ' שאין לחוש לערוב בע"ז דף ל"ד קיסתא דמוריס בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי וכן הוא בתוס' דף ל"ב. ורק שיש לחוש שמא יש לו מעט חלב טמא שא"צ לפועלים ויערב באופן שלא יבינו העוסקים שהוא רק ריוח משהו ובפרט לגבי מסחר של אלפים שוראי בשביל מירתת מדיני הממשלה אף בשביל עונש קטן לא יערב. ובפרט שאם יעבור איזה פעמים ודאי יקחו ממנו הלאיסענס שיהיה מוכרח לסגור העסק כמו שנהגין בהרבה דברים שאם אין מועיל עונש ממון עונשין בליקחת הלאיסענס שהוא סגירת העסק. ולכן אף שאנן לא נימא דברים ואומדנות מעצמנו אבל אומדנא זו דמירתת וכן שאין לחוש לעירוב כשאין ריוח הוא מפורש בגמ' והחשובן שאין ריוח זה ודאי יכולין גם אנחנו לחשוב.

ולכן תשובתי הראשונה שיש טעם גדול להמקילין היא נכונה וברורה. אבל ודאי לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא כדכתבתי שם.

ידידו.

משה פיינשטיין

ומשי"כ כתר"ה לשון לאלה המודחרים מסתם חלב הבא מנכרים תמזה דהאלו שאין נוהגין מת"ח ויר"ש הוא רק מחלב של הקאמפאניעס מטעם גדול שמירתתי לערב אף משהו מצד השגחת דיני המדינה שעונשין ע"ז ובמירתת לא גזרו כי הא דישראל יושב בצד עדרו של ע"כ שמוחר אף דלא חזי ליה כיון שיכול לראותו כשיעמוד מירתת בע"ז דף ל"ט ועיין ברמב"ם פ"ג ממ"א ה"ז לכן סברי דגם במירתת זה של עונש חוקי המדינה לא ה' בכלל הגזרה ולע"ד מסתבר שהדין כמותם. אבל ליקח חלב מפארמער נכרי נוהגין כל ישראל בני אשכנז דלא כרדב"ז ופר"ח ועיין בחת"ס סימן ק"ו ועובדא דכתר"ה איירי בפארמער.

משה פיינשטיין

ידידו מוקירו.

סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו

ט"ז סיון תשי"ד.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יהודה דיק שליט"א.

ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיתת הפר"ח משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבוועות דף ל"ד גם לעדות דממן. וגדולה מזה איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עיי"ש. וזהו גדר אנן סתדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעי' קימא דקידושין שאף שלא ראו אלא היתר הוא כראו הביאה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלח לתפוס בה קידושין אחרים.

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחיוב הוא רק אם הכניס כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרש"י ב"מ דף צ"א שכתב דלא הוסיקתן תורה להסתכל כ"כ דבכה"ג ברובא ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הוסיקתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף שאינה ראייה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהגין במנאפין ורק בשאר מיתות לא נה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יתרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גזמ"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה איך שייך לומר שיתרגו כדרך המנאפין דהא ע"כ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות ידיעה ובמנאפין לא נתחדש לענין ידיעה זו.

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו ע"כ ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסור. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה תרבו בני"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"י לומר

בדבר חלב שאין ישראל רואה החליבה, אם לסמוך על פיקוח השלטון

(ה) ועתה נבא לראותיו של הרב המתיר כמה שכתב דילועה בדורה הוא כראיה ממש מהא לשבועות ל"ד לענין תמון וגם לענין קידושין דעדי יחוד וזמנאפים לאין לרד לראות כמחול בשפופרת, ועכ"ל משום דהו כראי ממש. תמיהה לי מאוד, מי גילה לו ר' זה דהו כראי ממש, הא כדרי קאמר שם הגמרא בשבועות דעדות תמון מתקיימת אף בדיעה בלא ראי, ולמקנא דגמרא שם דריי אית לי דרי אחא גם דריי נפשות מתקיימת אף בדיעה בלא ראי, רק ראי בלא ידעה לא משכחת בנפשות. ולעתה תוס' אף לרבנן משכחת אומדנא אף לתמון ואף לנפשות כמו חובל ונחלל דלקמן מ"ו, ואף לרבנן יש ידעה בלא ראי רק דמחולקים בקו האומדנא, דלר אחא גמל האורח בין הגמלים או כהאי דר שמשון בן שטח אחד שר' וכו' והרוב מפרש, הו אומדנא לתמון ולנפשות, ולרבנן רק באומדנא דעלתה לו נשיכה על גבו דר' מ"ו – ולעתה הרב הכ"ל דבכל הני דלנו מתירין בדיעה משום דהו כראי ממש, ובעדי יחוד דהו קידושין משום דהו כראי ממש, אם כן מדוע אין לנו הרובין במנאפים על זה, רק עד שיראה כדרכ המנאפים שישכחו ע"ז, הא כבר בעדי יחוד הו כראי ממש.

(ו) אבל זה אינו, דהו לא הו כראי, רק ידעה בלא ראי, וכאמור דגם בתמון ובנפשות מהני אף ידעה בלא ראי, רק קוב וגדר הדיעה למתי מהני, זה גדרו ר"ל לפי הבנתם דעת תוס' ק"ש שדריי דריי נועם, וכדליתנו כמעט בכל הש"ס, ילפותות לענין מדות שהתורה נדרשה, מתפצלת מזה למינף, ולפי סברתם היותר נדרשת, וכן בזה להגדיר גדר הדיעה. לענין קידושין מתפצלת כשהתורה כתבה דמתקדשת בצילה, וכמוכן על ידי עדים, אין כוונת התורה שהעדים יראו שוכבים ע"ז כדרכ מנאפים, דהו פיראית להם ולעדים להסתכל בך, ועכ"ל כוונת תוס' ק"ש דקני רק עדי יחוד, וידעה כוונת מהני, ובהקשר הראשונים דחזקה אש כנעורת וגם לאומדנא לה הרי את מקודשת בצעילה זו.

(ח) המורה מכל האמור, דמשבועות ל"ד למקנא הגמרא מוכח לאף דר' וכו' מהני ידעה בלא ראי, רק בקוב ותלכנת האומדנא להגדיר שזה מקרי ידעה, יש פלוגתא, דלר אחא גמל האורח בין הגמלים ונתמא גמל הרוב צלדו או האר דר' שן שטח בך אחר חבדו וסבין צדו ונתמא מפרש מקרי ידעה, ולרבנן דליתני עלי לא מחייב רק באומדנא כוונת שעתה נשיכה על גבו, זה אפילו דר' כמבואר בתוס' שם לרבנן, וגם הא דקנהדרין בשנים שילא חן חזיניהו והרב ואנא חלפתא בניהם ובפסק הרמב"ם דפקק בת"ק דר' יוסי. ולענין קידושין כמי מהני ידעה בלא ראי, רק גדר הידעה יש שקלא וטריא בפוסקים, וכמוכן שאנו אין לנו רק מה שכתוב בגדולי הפוסקים שגדר ידעה כזה מהני.

ואי"ב נחזור לדיון לחלב עכו"ם, דהגזירה היתה שצריך להיות רק רואה, ואפילו אין עמא צעדרו ואפילו חובל לגבו, דיש אומדנא וידעה לאין שם חלב עמא, ואפילו הכי מבואר בשו"ע ופוסקים וכן נהגין מקדמת דנא דלאר, אם כן פשיטא לאף באומדנא דמרתת מפני המתעלה אקור. ודלתי אף עדיף אומדנא זו, מהאי דר' שן שטח או מהאי דאורח בין הגמלים, דלדין דפקטין כרבנן ולא כריא, לא הו זו ידעה לחייב לא צ"ל ולא דר', אם כן כל שכן דלא מקרי אומדנא זו כראי, דלא לא כן ודאי דלדין לחייב. אי"ב מי יתיין לשקול דעתו ולומר לאומדנא זו דמרתת הו כריעה בדורה, ומכש"כ כראיה ממש, ולעקור ע"ז גזירה דרבנן, או אפשר גם דלרלא דאורייתא מטעם דבר כקצרת החת"ס. דלדרכה יש קצרה לומר להפירמות הגדולות הם לא מרתתי כל כך מדיתי המתעלה, דנבנל יש להם התקשרויות להשתחרר.

אפ"ה בעינן ישראל רואה, אלא דבישראל רואה מקליטין ציואל ונכנס משום מרתת, דכך היתה הגזירה דעדי ראי, ולא ראו חז"ל לסמוך על ידעה או אומדנא.

ויספור לי הה"ג ר' משה סאלאווייטשיק נכד הגאון ר"ח סאלאווייטשיק, ששמע מאיש מלומד וחרדי הגר בשווייץ במקום ההרים הגבוהים, ורואה בכל פעם שפחה אחת צימות הקין שביאה שני דלים חלב מההרים הגבוהים למטה, ושאלה הלא מהשנעוט ועלול הדרכ מגבוה לנמוך וצימות החום הלא החלב מתקלקל, וענתה שהיא נותנת בו בכל פעם מעט חלב חמורה, ואף שמתירי יותר מהטהור, אבל מוטייל שלא יתקלקל החלב מהחום ועלול הדרכ, אף שגם בשווייץ יש איסור מהמתעלה לערב חלב עמא, בכל זאת לא מירתתה, אי משום אמתלא דלא יתקלקל החלב, אי משום דמעט כזה מתעלה עמא א"ל להבחין בכימיה שזהו עיקר פיקוחה של המתעלה שיכולה בכל פעם להבחין בכימיה, ולדעת הראש"ד והרשב"א מובא דר' ע"ז וכו' כימון קט"ו, לא הלכו בזה אחר נוי"ט כדי שלא יפרכו ע"ז. כתובן שאנוי נראה להעמיד יסוד על דברי השפחה הלו, אבל מ"מ רואין אנו שעל ידי איזו סיבה יש אפשרות לערב חלב עמא אף בזה"ל (בפרט כעת שהעבדניקא והפיקא צערו כל כך קדומה שיכולין לעשות תשחור לבן וגם איפכא, שמעתי שכבר יכולים היום להעמיד חלב עמא לגבינה וחמאה ע"ז קיוע הכימיה) ואם נחיר כהיום חלב עמא, למחר או למחרתיים כשיהיה צמח חששא דחלב עמא, לא יזיזו לנו ויאלצו אשתקד מי לא אכלנו וכו' וכדאי דבינה ה' ע"ז מהרה יבנה ציהת"ק ויאלצו אשתקד מי לא אכלנו בינה ציוע"ש, דבינה לכל מקור, והכ"מ כן. וכן כתב הפ"ח ביו"ד קט"ו לענין גזירה דנביאות, לאף במקום שמעמידין דוקא צעשים, אפשר שיבא זמן או סיבה שלא יעמידו צעשים, רק צעור נבילה. ועי' שו"ת צ"צ להאמרו מלוצאוויטש (ויו"ד סימן ע"ו) ו"ל לענין חלב, ואע"ג דמחליטתו אין מחויב כלל חלב עמא מ"מ יש לחוש בדולא לעת ר"ת שקוצר הטעם משום ניקור, ואף על גב דהשתא אין נחשים מלויים וכמו שמקליין צביליו, מכל מקום הדבר פשוט שיש לחוש בדולא למה שכתבו הפוסקים משום שיש כאן עוד טעמים (עי' צ"י בשם סת"ק) ואיכא למבזר אטו היכי דשכיח נחשים, וה"ה דמהאי עמא איכא למבזר אטו היכי דשכיח חלב עמא וכו' ע"ש.

(ג) ובפרט כידוע דבכל גזירות חז"ל איכא עוד טעמים קמוקים וקאטר חז"ל אף בזה צעורן השלשן דברים נלבים כפי קט"ו ע"ז ו' בצורה אופן שיהי כשאין ישראל רואה החליבה אקור. ודברי החת"ס סימן ק"י ידועים, דלדרכה להרד"ז ח"ד סימן ע"ה (וכן בחוט המשולש לתש"ז עור הא' ק"י ל"ב ועוד פוסקים, מוצא בשד"ח מערכת חלב) דק"ל דחלב לא נאקור במיין, דכיון דכבר נהגו מקדמת דנא כהרת"א ושאר הפוסקים לאקור, הו כנדר ואין לו הפכה, ואי"ב קולו חומרו, ע"ש ג"כ דברים נלבים. ונשד"ס הכ"ל אף שרואה להלך קצת על הפ"ח, מ"מ קיים דה"ו להחיר וכן נהגו בכל ערי הספרדים, אף שגם שם לא שכיח חלב עמא ומבואר בתש"ז הכ"ל ו"ל לפי מה שאומצין אין חולצין לחמוריות וקוסיות לפי שיש לבחמות האלו היק גדול להחלשות והם חסים על בהמתן, וגם להם דבר נמאס וגנות ומרפה וגם יש בזה ניחוש רע לעושה זה, על כן אין לחוש רק במקום שיש חלב גמלא שהוא מילתא דשכיח, וכאמור שהוא מהפוסקים שחלב לא נגזר במיין, אכן במציאות ודאי ללא פליגו דחלב תשאר עמאלת לא שכיח, ואפ"ה נהגו לאקור בכל ערי הספרדים אף במקום דלא שכיח גמלים.

מכתבו מגילה עפה נח"מ, נאמרים בשל זך וישר, כנון השנתי – ויען כי קשה עלי הקריאה (מהנכון לכתוב במכונה קל הקריאה) ופנאי הרבה לרד אני לקרותו, אשיבהו מקודם כמה שנוגע להלכה ולמעשה ח"ל שאלתו:

בדבר החלב מהפירות הגדולות בזה"ל צ"ל שקיים שם פיקוח מהמתעלה שלא לערב חלב עמא ויעשו וגם יקבדו כל העסק בעצמם על זה, אם יש להחיר בזה"ל ולקמון על רב מפורסם שם שדעתו נוטה להחיר, וטעמו ונימוקו כיון דמרתתי מאוד לערב, יש קמך גדול להחיר אף בלא שיטת הפ"ח, משום דעיקר, דילועה בדורה הו כראי ממש כהא לשבועות ל"ד גם לעדות תמון, וגדולה מזו איתא בתוס' יצמות מ"ה צ' בשם י"מ גם לענין ראיית צ"ד לטבילת גר, וזה גדר אכן קהי שמיניו בהרבה תפומות.

(א) והנה צמחתי אין בכל ראיותיו כדי לסמך דין המפורש בשו"ע והפוסקים עד גדולי האחרונים, והנהוג מקדמת דנא בכל תפומות ישראל, וכמו שנבדל להלן, אחרי שדני ראשונה על מקור הדין כפי התבואר בפוסקים ובשו"ע.

(ב) מבואר להדי דרמ"א וי"ד ק"י קט"ו קוס"ב ח"ל ומ"מ אקור לנכול החלב כן, ובש"ד שם, מאחר שלא ראה החליבה, אפילו ידעו שדעת העכו"ם לעשות גבינות. זה דין צרור בתוספות (ע"ז י"ב א' ד"ה ושרי) דבמקום שהעכו"ם אינו נהנה אינו חסוד להחליף, והטור בק"י ק"י כללו עם האר דינא דיואל ונכנס דמרתת, דנשיהם לא חיישינן לחילוף וכן נפקא דרמ"א וי"ד ק"י ק"י ק"ב ובכל הפוסקים – אם כן כשי"ב בחובל לגבינה, כשמערב חלב עמא לא רק שאינו נהנה רק מפסיד את החלב הקמא לגמרי, וכלשון התוספות (ע"ז ל"ה א' ד"ה לפי) אטו מי חיישינן דעכו"ם שוטה לערב חלב עמא אף על פי שהוא יודע שאינו עומד, ואפ"ה נפקא להדי דרמ"א ובש"ד וכן קמיתת כל הפוסקים האחרונים דהחלב אקור – ועכ"ל משום דנאקור במיין, וכדמשמע ב"ת (תנח"א פ"ג הל' ט"ו) ואי"ב כיון דצעלי השו"ע, הכ"מ ורמ"א ושו"ד ואחרים האחרונים הקימו דחלב אקור משום דבר שצמחין, אם כן מה אכתי לן דעפ"י חק המתעלה יעשו מי שמערב ואי"ב מרתת (מלבד מה שנהאי דערכאות ישנה מצוכה גדולה בפוסקים, עי' חו"מ ק"י ק"ח דעת המתערב בזה, ואף לאנו נוהגין לפסוק כרמ"א שם ובכס"א שם דלוקמתי להו בחזקת כשרות) אבל בכל אופן לא עדיף מרתת זה ולא הו רק באומדנא גדולה, מהאי אומדנא דעכו"ם לא הו שוטה לערב ולהפקיד החלב הטמא בחינם, דנשיהם אקור החלב מטעם דבר שצמחין, וכדאי דבינה ה' ונפקא דרמ"א ה' ממרים. ואין דומה לגילוי דמות האומדנא במקום שאין נחשים מלויים, משום שמתחילה לא נאקור בכל המקומות, רק במקומות שיש נחשים כמבואר בזה"ל (ריש ק"י תס"ח בשם הרא"ש) וכן הו להדי וגם בתוס' ע"ז ל"ה א' ד"ה חלא, ובמנ"א קוס"י תר"ז רמז לתוס' בינה ו' א' ר"ה ואומדנא, דדבר שהוא משום חששא ועבר החשש אי"ב מנין אחר, אבל כבר השיב הפ"ח ביו"ד קט"ז ע"ז והאריך דעיקר משום דנביליו וגם מתחילה לא נגזר רק במקום שיש נחשים. אי"ב בחבל לדיון דקבלנו עלינו לפסוק כרמ"א שהיה רשעב"ג אפילו במקום שהוא חולק על המתערב, כמבואר בהקדמת פת"ג ליו"ד, מכ"ש שגם הכפך משנה (זה המתערב) גם כן ק"ל דחלב נגזר במיין, וכ"ז שאין ישראל רואה אקור אף באומדנא הכי גדולה, כגון שאין עמא צעדרו או חלב לגבו, א' אף במקום מרתת שאינו ג"כ רק כמו אומדנא גדולה

ולחלוק נר ולהעמיד קדרה על הכירה, אף על פי שהמלאכה נעשית בשבת, שאנו אומרים אן סהדי שבדואי המקרים בלב שלם שלא יעבור על איסור, ולכן א"צ להפקידם בפני שששה. וכן: השאלי לחברו טבעת לקדש בה את האשה, אע"פ שאין קדושין חלים בממון שאינו שלו, אן סהדי שנתן לו באופן שיועיל, ואם אינו מועיל בששון שאלה יהיה בתורת מתנה, וכיוצא עוד.

אף בקדושין, שהעדים פועלים את עצם חלות הקדושין, אנו סומכים על אן סהדי. המגרש את אשתו וראו עדים שנתייחדו, אנו אומרים: הם הם עדי יחוד הם הם עדי ביאה, וצריכה נט ממנו, כי אן סהדי שכוין שנשים זה בזה ודאי בא עליה, ואין דף עדות ביאה גדולה מזה.

באן סהדי אין צורך במשפטי העדות, ואין דנים בזה דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול, שכל העדות בטלה.

מ"ט ע"ב ב"י א"ח סי' רמז סכר זו הלכה לענין אחר. וע"ע הפקר. 4 דא"ש קדושין פ"א סי' כ וע"ע קדושין. 5 ע"ע אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. 6 רש"י ניסין פ"א כ 10 שו"ת חת"ס אהע"ז ח"א סי' קא.

אָן סְהָדִי. דבר הברור לנו כל כך, שכאילו אנחנו עדים בדבר.

כשאנו סומכים על אומדנא* או חזקה* או מנהג*, לקבוע על פיהם מציאות ידועה, אנו אומרים „אן סהדי“ שכן הוא. לפעמים אומרים „אן סהדי“ דבר מעשה ידוע, ולפעמים דבר כוננו ורצונו של האדם.

בבירור מעשה. שנים אחותיו בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, אן סהדי שכל אחד מה שתופס הוא שלו, ומן הדין לא היו צריכים להישבע, אלא שמתקנת חכמים הוא שישבעו. וכן: אמר המלוה לזה אל תפרעני אלא בעדים, ואמר הלוה שפרעו בלא עדים, אינו נאמן, כי אן סהדי שהוא משקר, שמכוין שאמר לו אל תפרעני אלא בעדים, אין הלוה עשוי לפרעו שלא בעדים. וכן לבית שמאי שאדם מוזהר על שביתת-כרים* בשבת, מכל מקום מותר בערב שבת להטיט שכר לגניית

אן סהדי. 1 ב"מ ג א וד א. וע"ע חוקת סטלסלין. 2 ר"ז שבעות פ"ו. וע"ע פרעון חוב. 3 תוס' ב"מ 5 ב ד"ה אפקרה. ואף שאין הלכה בזה בב"ש

קובץ שיערי הוראה - חלק א

הרב שמואל אליעזר שטרן

רב מערב בני ברק

בענין מכשיר וידאו לפקח על החליבה

שאין בהמה טמאה בעדרו נמי היה מקום להתיר ואפ"ה נקטין לחומרא.

ולפי מה שהעליתי במקום אחר בס"ד בעיקר גדר האיסור בחלב עכו"ם לחלק בין חלב עכו"ם מבהמת עכו"ם לבין חלב מבהמת ישראל שנחלב על ידי עכו"ם, היה נראה לענ"ד דבאמת בהא מילתא נמי יש לחלק בין עדרו של עכו"ם לבין עדר של ישראל וגוי חולב, דבאמת גבי חלב עכו"ם שנחלב מבהמות של עכו"ם לא יועיל באמת כל בירור וניבוי דוקא שיהא ישראל ממונה לעמוד על המשמר ושיהא הגוי מירתת מפניו, דכך קבעו לנו חכמים את צורת ההיתר וכזה ראה וקדש, אבל בעדר של ישראל ונחלבו בהמהות ע"י גוי בכה"ג נראה לענ"ד לפום מאי דכתיבנא שם דשפיר מצינן למיסמך על פקוח מוסמך ואמין בכל צורה שהיא, כן היה נראה לענ"ד בס"ד בהא מילתא.

והנה אמר לי מרן בעל שבט הלוי שליט"א שבאמת אין דעתו נוחה

לסמוך רק על מכשיר הוידאו בלבד ולוותר לגמרי על ההשגחה בפועל, מחמת כמה טעמים. נוכח"ז דעתו הגדולה גם בבדיקת המחשב לצרכי סת"ם, שעיקרה לתוספת הידור ומעלה אבל לא לגרע את מלאכת ועבודת המגיהים. אמנם שמעתי מרבינו הגר"ש אלישיב שליט"א שנקט בפשיטות דזה נחשב שפיר כישראל ודאזה ומהני שפיר בכל גוונא.

בענין שאילתא דעלתה על שולחן מלכים, בנידון התקנת מעגל סגור של מערכת וידאו ברפתות כבדי להניצל מאיסור חלב עכו"ם וכן לצאת סירי ספק חליבה בשבת, ולאחר החליבות בודקים את הקלפות ורואים שכל החליבה היתה מהבהמות שבעדרו ולא נחלבו בשבת, והספק הוא אי בכה"ג חשיב כאילו ישראל עומד ודאזה בשעת החליבה ושרי, או לא.

והנה הא פשיטא לי דאם עומד הישראל על מגדל גבוה ורואה עם משקפת לתוך שטח מקום החליבה נראה דהוי שפיר כישראל עומד ורואה, אם הגוי יודע שהישראל עומד ורואה, אבל הכא בנידון דידן אין כאן ראייה מוחשית בפועל, ואפשר דאפילו אם יביט בשעת החליבה גופא על המסך נמי לא סגי בכחי. ואין בידינו להכריע אם מידת המירתת של החולב בכה"ג הוי כמירתת בראיה בפועל ממש, ויל"ע בזה טובא.

והנה לענין חליבה בשבת לכאורה שפיר ניתן לסמוך על כך כיון דכל עיקרה אינה אלא לברורי מילתא בעלמא, ואם הוברר לנו שאכן המערכת הותקנה באופן שלא ניתן להפסיקה או להיטת ממנה שפיר דמי, אבל לענין חלב עכו"ם הרי יש מקום לומר דמאחר וחז"ל קבעו עבורינו את אופן השמירה שהוא על ידי ישראל שעומד ומשמר אולי לא מהני שמירה אחרת, דהרי במה

ט) וחז"ל מזה לרוב לקבוע מה זה פקוח הממשלה, האם היא שולחת שומרים כפעם בפעם למקומות החליבה, הרי ודאי כמו כאלו נמנית שוויץ מתמחה בן גם נמנית אחרות, שיש אנשים מומחים שמנסים כפעם בפעם נחמתי הכימאי אם יש נחלב איזו תערוכת חלב עומא או מים (שגם תערוכת מים אסור מהממשלה). ואם כן הגע בעצמך, הרי עלה על הדעת להחיר חלב עכו"ם מתקומות שאין שם פקוח ואיסור מהממשלה לערב חלב עומא בטכור בלופן שלא שייך מרתם, רק להחיר ע"י בחינת הכימאי אם יש חלב עומא, היתר כזה לא שמענו מעולם. כמה טרחו ויגעו רבותינו האחרונים בתשובותיהם בזה דברים שיש חשש תערוכת אם סומכין על נחמתי הכימאי, ועי' תשו' מהר"ש (א' סי' כ"ז) שקיבץ בגאונותיו כמה קבוצות להקל בענין שמו שילא עליו קול שיש בו חשש תערוכת, ומקיים אף לתפוס בכו"ע לעכשו אין סומכין על קפילא כיון דעכ"פ נפל בו איסור בודאי, אבל הכא דיש ספק שמו לא נחמתי הכימאי כלל ועוד לדלים ע"ש. אם כן נחלב עכו"ם דלפני חז"ל מטעם תערוכת, כ"ז שלא נחמתי הכימאי מקרי איסור דרבנן ודאי, ואם אחד ישמה חלב עכו"ם, אף כשיבא אליהו אחר כך ויאמר ללא היתה בזה תערוכת הוא עבר על איסור דרבנן ודאי, ונחמתי הכימאי ר' א' להגמלא מקשה על ר' אקו מתחייב מילתא לאכול דמאי השתא בהמתן של דלקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידו וכו' אף דלפני דמתיי' זה ה' מעושי, הרי דמה שאסור ר"ל אף רק מחמת ספק מקרי ודאי, והדברים עתיקין, ולענין ודאי אין סומכין על בחינת הכימאי. אם כן אף בתקום שיש פקוח הממשלה, זאת אומרת, שהממשלה מתקחת כפעם בפעם לנסות נחמתי הכימאי אם יש שם תערוכת עומא, כיון דלאן אנו סומכין ע"י, משמעות שם אינם יכולין לקבוע זאת ע"י נחמתי הכימאי, א"כ מתייל לא שייך גם מרתם כיון דאף כשיעבר לא ידעו להצטין, ואף ד"ל, אף לפני דין שלנו אין אנו סומכין על בחינת הכימאי, העכו"ם מ"מ מרתם - אכן עכ"פ שוב לא הוי ידעה ברורה, דלפני העכו"ם גם כן קוצר כיון שלנו. וצפ"פ כפי ששמענו אין ציד הבחינה הכימית לברר אם אין שם אחר מעט מן האשט אף פחות מן ס', ושאר ענינים אלו מתירין מטעם ציטור בך, אבל לענין חלב עכו"ם, דעת הראש"ד והראש"א (תוצא צ"י קט"ו) דלא הלכו בזה אחר נוסח, כבר מובאר בנזכ"ט ס"ו כיון דיש פוסקים כראש"ד והראש"א דלפני עפ"י דינא, א"כ יש לחוש בתקום שנהגו איסור, שאלחו כן להלכה וקיבולו עליהם ועל זרעם לפקוח בן (הוא מיידי לענין מתאה), אם כן כל שכן לענין חלב דהגוי כן נכל מקום מדור דורות לאסור חלב עכו"ם, אם קבלו לפקוח כהראש"ד והראש"א לזה לא מהני כסיון המדע לברר אף על פחות חס', א"כ מתייל נפל כל ההיתר דמרתם לצייר, כיון דלדיוהו אף פחות חס' אסור, זה אין יכולים לברר. וצפ"פ כשאנו נתיר סתם חלב, יש מקומות שונים וחמנים שונים, ומי יודע אם גם שם יהי מרתם.

ע"כ פשיטא דעשיטא, דח"ו לן להחיר ולחלל בדרבנן להסתכל באיסור. וכן אנו נוהגין פה נמנית שוויץ, שהקלות מחירים ממון רב עבור נמנית החלב, וכן נמנית אנגליא ואנטוורפן, ומסתמא גם האחרים בזה"כ יודעים להחיר בזה.

גם צירחון הפוסק (תשנ"ב-קל"ג) תשי"ג) הריב נכפשו רב אחד להחיר חלב עכו"ם ומלא מליאה לתש"צ"ה הא"ל הדגורה היתה רק בתקום גמלים (ואגב צפ"ט נחמתי להשג"ז), ואי משום דכך שצמנו, קמו על התנאי דקי תר"ץ, ולא הביא כלל לתנאי דקי תס"ח. והנה לפי מה שכתבתי ונאחזתי כל הענין, כל הדברים הנאמרים בהפוסק להחיר, פורחים באויר ואין להם כלל על מה לסמוך.

השגחה בחליבה באמצעות מצלמות וידאו

רואה, ומעולם לא נשמע לפסול עדים באם לא ראו בכח ראייתם הטבעית אלא בעזרת משקפיים או משקפת ובלבד שנראה לעינינו שהללו לא משנים את הנראה דרכם.

ג. שימוש שכבר נעשה במצלמות בנושאים הלכתיים:

[א] בשנים האחרונות משתמשים כל גופי הכשרות להגת סת"ם במחשב המחובר למצלמה [סורק] המצלמת את הספר ובודקת אם אין בו פסול. אמנם לגבי סת"ם דעת הפוסקים שלא להסתמך רק על בדיקה ממוחשבת, וזהו:

ראשית, מכיון שבכדי להכשיר סת"ם [חדש או שהורעה חזקת כשרות] יש צורך מן הדין להגיהו כדי להביאו לחזקת כשרות [ולא כנגדון דין שהמטרה שלא יצא מחזקת כשרות לחזקת איסור, וגם אם אינו בחזקת כשרות, מ"מ גם בחזקת איננו].

ושנית, זוהי העיקר, שם בנוסף לצילום נצטרך לסמוך גם על "הכרעת" התוכנה העושה השוואות ומחליטה האם הצילום שלפניה "כשר" או "פסול", משאי"כ נדון דין שהמצלמה רק מציגה את המציאות בפני המסתכל.

[ב] בשנת השמיטה השתמשו גופי כשרות [ובכללם בד"ץ העדה החרדית] במצלמות שפיקחו על שדות נכרים מחשש שיוכנסו לתוכם בערמה "ספיחין" האסורים.

[ג] במשפחות שהקמו בזיווג שני ויש לבני הזוג ילדים בוגרים מנישואין קודמים ומשום כך ישנה בעיה קשה של יחוד כשאחד מבני הזוג לא בבית, ניתן למנוע את האיסור ע"י מצלמה המותקנת בבית ונשלטת מבית השכנים היכולים לראות ע"ג מסך את הנעשה בבית שכניהם.

ד. יתרונות השגחה על החליבה באמצעות מצלמות וידאו

הקשיים שיש בהסתמכות על משגיח: [א] לא ניתן לייחד אדם שישגיח כל העת על מהלך החליבה בכל מחלבה ומחלבה. [ב] גם אם ייחד משגיח לכל מחלבה הוא לא נמצא בה כל הזמן, וגם דעתו עלולה להיות מוסחת בחלק מן הזמן. [ג] ניתן ללמוד ולצפות את מועדי הביקור של המשגיח, בפרט ברפתות מבודדות ורחוקות ממקום ישוב. [ד] יש לחוש שיערימו על המשגיח, [וכבר כתב הפרי חדש (קט"ו ס"ק כ')] שאם במקום החליבה יש יותר מגוי אחד, יש חשש שהגוי האחר יערב חלב טמא בטוהר, והשני יצפה לשמור אם היהודי רואהו ויודיענו].

כל הקשיים הללו אינם קיימים כשהפיקוח נעשה ע"י מצלמות ובאופן שנעשה בתנאים דלהלן: [חלקם נצרכים מעיקר הדין וחלקם לתוספת הידור]

א. המצלמות יוצבו באופן שיאפשר כיסוי מלא של אזור החליבה בלא שטחים נסתרים, או לחילופין קיום אפשרות לצידוד וכיוון המצלמות מרחוק.

ב. לא תהיה אפשרות לנתק לעקוף ולרמות את המצלמות [גיבוי חשמלי].

ג. הקלטת התמונות ותפעול המצלמות יעשה מרחוק, לחילופין הגישה למכשירי הוידאו תהיה רק בידי המשגיח.

ד. לא תתאפשר הפעלת חליבה ללא הפעלת מערכת הצילום, ותהיה מערכת נפרדת ומוגנת שתתעד את שעות החליבה - למנוע חליבה בשעות לא שגרתיות.

ה. הצילום יעשה על "ציר זמן" שיהיה בלתי תלוי בצילום ויגלה מצב של ניתוק המצלמות או הקפאת תמונה.

ז. החולבים לא ידעו מתי בודקים אותם (הפעלה סמויה מרחוק).

ח. הגויים ידעו שבודקים בקביעות את תוצאות הצילום.

ט. כל חריגה בנהלים מצד החולבים תגרום להם הפסד משמעותי.

י. המצלמה תבחין שדוד החליבה היה ריק לפני החליבה.

יא. אם הצילום לא יתבצע מכל סיבה שהיא - החלב ייאסר מיד.

הפיקוח יעשה בשני סוגי בדיקה:

א. צפייה בשידור חי בזמן אמיתי - די בבדיקה מדגמית כמו "יוצא

ונכנס" כי אין הגוי יודע מתי צופים בו.

ב. הקלטת הצילומים ואפשרות צפייה לאחר הצילום - הוכחה ברורה שלא עירבב.

משום כך נראה שיש להתיר השגחה על חליבה באמצעות מצלמות, בתנאי שיבוצעו כל הסיזורים הטכניים המפורטים לעיל שיבטיחו רמת השגחה מושלמת וימנעו כל אפשרות לערמה או זיוף.

א. מהו גדר הבירור הנדרש לצורך היתר החלב

מדברי הגמרא והפוסקים שהתירו ביושב בצד עדרו - היכא שאין בעדרו דבר טמא, וביוצא ונכנס - אפילו היכן שיש בעדרו דבר טמא, נראה שאין צורך בעדות גמורה בגדר "קיום" ובהוכחה חיובית על כך שהגוי לא עירב דבר טמא, ומספיק שיש לנו טעם לתלות שהגוי לא עירב, והיינו הוכחה על דרך השלילה ובגדר "בירור". וביותר נראה מדברי התו"א [י"ד ס' מא] והאגרות משה [ח"א ס' מז] שכתבו להתיר היכן שיש פיקוח מהממשלה אפילו כשאין ישראל הרואה כלל, [ולמדו זאת מהא דבאין בעדרו טמא סגי ביושב בעירו אפילו שאין יכול לעמוד ולראות] מוכח במפורש שאין כלל צורך בראיה בעין ואפילו לא אפשרות לראות בעין כדי לסלק את טעם האיסור, אלא מספיקה ידיעה ובירור שבא מכח חזקת הנהגה - דהיינו שחזקה שהעכ"ם יתנהג באופן שלא יגרום לאיסור. וזהו דלא כמו שכתב בתשו' חלקת יעקב [י"ד ס' ל"ד] שהאריך לחלוק בגודל רבא על היתור האג"מ.

ומעתה, אפילו אם נאמר שבצילום ע"י מצלמה אין דינו כראיה שרואה האדם בעיניו, אין זו סיבה לשלול את האפשרות הזו, שהרי די לנו בכך שהצילום יחשב כידעיה השווה לראיה.

ב. האם בכל עדות צריך דווקא ראיה או שמספיקה לנו ידיעה

לענין ממונות וחבלות: בגמרא שבועות [ל"ד ע"ב] ר' יוסי הגלילי אומר: והוא עד או ראה או ידע - בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר. והטור [בחו"מ סוף סימן צ'] הביא בשם הרמ"ה: "וכי היכי דאמרין גבי נחבל אי איבריר מילתא דחבל ביה, שקיל בלא שבועה, ה"ה גבי נגזל - אי בריך מילתא דגזליה, אל"ג דלא חזו דגזליה שקיל בלא שבועה, וכו', וזו היא עדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה" עכ"ל.

והעובדה שם הייתה באדם שהעדים ידעו שיש לו חפץ מסוים בביתו, וראו שלא נכנס שום אדם לביתו מלבד אדם אחד, ולאחר שיצא אותו אדם נכנסו לבית ולא מצאו את הכלי, והבית נבדק ונשללה האפשרות שהחפץ אבד באיזה מקום בבית. והכריע הרמ"ה שבעה"ב נוטל את דמי החפץ מזה שנכנס בלי שבועה [למרות שלא ראוהו שמוציא את החפץ מהבית]. וכתב שם הבית יוסף: דברי הרמ"ה ברורים בטעמם, וכן פסק בשו"ע "חושן משפט" [סימן צ' סעיף ו' וסעיף ט"ז].

לענין קידושין: הרשב"א בתשובה [סי' תש"פ] דן שמקרה ששני אנשים עמדו מאחרי הגדר ושמעו שאמר ראובן ללאה התקדשי לי באתרוג, אבל לא ראו הנתניה ממש. והסיק, שאין כאן חשש של כלום אפילו שהיא מודה שלקחתו לשם קידושין, דעדות ראיה ממש בעינן. ובס' אלף קצ"א הוסיף ואמר: שאין כאן ראיה אלא כעין ידיעה, ולגבי קידושין עדות ראיה וידיעה בעינן. וכן פסק הרמ"א באה"ע סי' מ"ב סעי' ד' וז"ל: וצריכים העדים לראות ממש הנתניה לידה או לרשותה, אבל אם לא ראו הנתניה ממש לידה אל"פ ששמעו שאמר התקדשי לי בחפץ פלוני ואחר כך יצא מתחת ידה, אינם קידושין עד שיראו הנתניה ממש".

אולם המרדכי בקידושין [סי' תקל"א] דן בקידושין שאחד העדים לא ראה את נתינת הטבעת מכיון שהמקדש הסתיר לו בגופו את המתקדשת והסיק וז"ל: שאם עד רואה דבר מוכיח ונראה, יכול להעיד ונדון כאילו ראה גוף המעשה, וכדאמרין בגיטין וקידושין: "ובית הלל אומרים הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה"; ואמרין בכמה מקומות: "במנאפין עד שיראו כדרך המנאפין" [ומכאן ראיה גם לגבי נפשות!]. ומדבריו מוכח שגם בעדות קידושין מספיקה ידיעה ואין צורך דווקא ראיה. ובאמת הבית שמואל [ס"ק ב] הביא את דברי המרדכי הנ"ל, אך כתב דבתשובת מהר"ם מרטנבורג [הובא במרדכי גיטין סי' תנ"א] מבואר דדוקא בקידושין ביאה י"ל כסברת המרדכי משום שאי אפשר לראות יותר מזה, וגם אמרין "אש בנעורת ואינה שורפת", אבל בקידושין כסף ושטר צריכים לראות את גוף המעשה [והיינו כדעת הרשב"א]. ומסיק הב"ש, שמכיון שקידושין דומים לדיני ממונות [לענין שאין צריך דרישה וחקירה], א"כ לשיטת שמועיל ידיעה בלא ראיה בדיני ממונות, בודאי שיועיל גם בעדות קידושין. [ובדעת הרשב"א שחולק בקדושין, ביארו האחרונים [תומים] דהיינו מכיון שסובר שעדי קידושין הם עדי "קיום" הדבר ולא עדי "בירור"].

העולה מדברינו, שאפילו בעדות גמורה אין צורך דווקא בראיה, ומספיקה ידיעה ברורה.

ואליבא דאמת נראה שראיה מרחוק באמצעות מצלמה נחשבת ראיה גמורה [וממילא תועיל גם לדברי החלקת יעקב דלעיל] ובודאי שתועיל לעדות וניתן יהיה לחייב על פיה ממון, שהרי רצוננו שהאדם יראה, ומה לי כיצד הוא

השגחה בחליבה באמצעות מצלמות וידאו*

והנה, אי הוי כישראל רואהו, מה דרואה לאחר זמן את מעשה החליבה, לכאורה סגי בזה נמי. ומלבד לדעת החתם סופר הנ"ל, י"ל דאסירא, כיון שאסירא גם כשבירא שליכא בו תערובת חלב טמא. אי"כ אפשר, כיון דבזמן החליבה לא היה ישראל רואהו נאסר. אמנם גם אם נימא כן, אבל בבהמת ישראל ובבית ישראל - בכהאי גוונא י"ל, דגם להחתם סופר לא היתה הגזירה בכל גוונא, אלא רק היכא דשייכא חששא דחלב טמא.³ וא"כ בירור דישראל רואה אחר זמן נמי מועיל.

ולחאי טעמא צריך שיראו הוידאו אחר החליבה. אמנם יתכן דסגי בהא דמירתת מלערב חלב טמא, כי שמא יראוהו אחר זמן. ולפי"ז יהיה שרי גם אם לא יהיה קביעות לראות אחר זמן, דמ"מ מירתת הוא. ואף דאיכא סברא למימר הכי, צ"ע למעשה אם אפשר לסמוך בזה, בפרט בבהמות עכו"ם. ועי' דעת-תורה שם ומנחת-יצחק (ח"א סי' קלח), בגדר מירתת. אבל אם יראו אחר זמן, מהני, גם אם לא יודע העכו"ם שרואים אותו. וסגי גם אם יראו תצלום הוידאו אחר שיהא גבינה וכו'.

ג. ערך השגחה באמצעות מערכות וידאו המצלמות לפרקים

אמנם אם תהיה תקלה, ואף לשלש דקות, לא חשיב לרואהו, דבעינן שיראה מתחלת החליבה ועד סופו, כמבואר בפרי-חדש סי' קטו ובחכמת-אדם כלל סז סעיף א. ומשום דמירתת נמי ליכא, אם יודע העכו"ם על התקלה. ובכהאי גוונא גם בבהמות ובמושב ישראל יש לחוש, כיון דאירינן במקום שאינם שומרים תורה ומצוות, ולא איכפת להו שיערב החלב טמא משום האיסור. ומשום חוק הממשלה שאין לערב, לא סמכין על זה, כדחכרנו הפוסקים.⁴ ובגוונא שלא יודע העכו"ם על התקלה, דבזה איכא משום מירתת, צריך עיון אי יש לסמוך על זה, כנזכר לעיל.

ואם לא פעל הוידאו רק בחליבה עצמה, ולא במשך היום שראו דודי החליבה - בזה יש להחמיר בכתחילה, שלא למכור או להשתמש בחלב, כדעת הש"ך שם סי"ק ה, דפליג על הרמ"א וסבירא ליה, שאם לא ראה הישראל הכלי של החלב קודם החליבה, אסור בדיעבד. וכן היא דעת הפרי-חדש, הגר"א ומנחת-יעקב סי"ק ב.

מ"מ בשעת הדחק, כשאין דבר טמא במושב או בקיבוץ, צ"ע למעשה. כיון דדעת המהרי"ש דוראן ז"ל בתשבי"ץ בחוט-המשולש ח"ד סי' לב, להקל; וכ"ה דעת הפרי-חדש (קטו, ח) ופרי-תואר (שם סי"ק ב). והחכמת-אדם (סז, א) כתב להקל בשעת הדחק, וכן היא דעת המנחת-יצחק שם, והחזון-איש (יו"ד מא, א), ועי' שו"ת שבט-הלוי ח"ד סי' פז וח"ו סי' קו. ובשו"ת תשובות והנהגות יו"ד סי' תמו כתב, שהחזו"א צ"ל אמר לו שדבריו המה רק כשהיו לצורך חולים או קטנים.

אבל אם בתחילת החליבה לא היה הוידאו בפעולה - בזה אין להקל, וגם אם אין בהמה טמאה שם, וכדיארו האחרונים הנ"ל, דאף הרמ"א לא מיקל בזה. ואף לאבקת חלב אין להשתמש בו בכהאי גוונא, כהכרעת החזון-איש יו"ד מא, ד דינו כחלב. וכן קבלתי מגדולי ההוראה שליט"א. וכידוע דבשו"ת זקן-אהרן שם היקל בזה, ולא קי"ל הכי. ועי' שו"ת חלקת-יעקב ח"ד סי' מד ושו"ת ציץ-אלעזר חט"ז סי' כה, ואף לצירוף גרידא לא ברירא.

ד. "השגחה ממוחשבת"

ובדבר התכנית, שיהיה חיישן המסוגל לזהות את הפרות וכך יכול לפקח בעזרת רישומי המחשב אלו פרות מוכנסות לחליבה ולמנוע הכנסה של פרות לא מאושרות וכיו"ב, בכהאי גוונא נמי, שהוא הוכחה ברורה, הוי כישראל רואהו. ובוה נראה דגם לדעת החתם-סופר הנ"ל שרי, כי אי אפשר שהיתה שם חליבה של בהמה טמאה. ולא דמי למירתת מחמת פיקוח ממשלה, שפיקוח הממשלה אינו מבטל האפשרות לערב חלב טמא. אבל צריך שיהיה בכה"ג דלא שייך לבטל את המכונה של החיישן ולהכניס בהמות אחרות.

ה. הובלת חלב ע"י גוי ללא פיקוח

ובהא שעכו"ם נהג המיכלית של החלב, ממקום החליבה ועד מפעל תנובה - לפי מה דמבואר ברמ"א קי"ח, בכהאי גוונא לא יועיל לו לרווח, לא חיישין - הכי נמי בזה.

אשר שאלתם בדבר מכוני חליבה, שהותקנו מערכות וידאו במקום החליבה וליד הדודים, ואפשר לראות במשרדי תנובה כל אשר נעשה שם במשך עשרים וארבע שעות - האם באמצעות השגחה כזו יכול לחלוב גם עכו"ם.

א. השגחה באמצעות בדיקת מעבדה של החלב

ראשית אקדים, שאיסור חלב שחלבו עכו"ם מבואר בגמ' עבודה-זרה לח, ב, שהוא שמא עירב בו חלב טמא; ונפסק בשו"ע יו"ד קטו, א; ואיסורו מדרבנן. וטעמא דמדאורייתא אין לחוש - כתב הש"ך (ק"ח, ח) כיון שרובו הוא חלב מבמהמה טהורה, דאי לאו הכי היה ניכר, דצבעו שונה [שצבע החלב טמא הוא ירוק, וצבע הטהור הוא לבן], ומדאורייתא מין במינו בטל ברוב. ובחזון-איש (יו"ד ריש סי' מא) כתב, משום שחשש עירוב חלב טמא הוא חשש רחוק, ורק רבנן חששו לזה.

והנה אף שבדקים את החלב בבדיקת מעבדה, לידע את אחוזי השומן וכו', ואם היה מטמא היו מבחינים בדבר זה. ואם כן, איכא הוכחה שהוי מחלב טהור, והוי כישראל רואהו. ואעפ"י דלא רואה בזמן החליבה, לא חשבינן דהחלב נאסר, דמיתלי תלי בבירור שיהיה. ולא מסתבר שגזרו דווקא ישראל יראה בזמן החליבה. ומה דמבואר בגמ' שם ע"ב "ונבדקיה וכו'", הוא על סיבת הגזירה; אבל אחר דנאסר, גם אם אחרי זה יתברר - לא מסתבר הכי. מלבד לדעת החתם-סופר (יו"ד סי' קז), דאסרו גם אם ברירא דלית ביה חלב טמא, יתכן דבכהאי גוונא נמי אסור.

ולא דמי למבואר שם סעיף ד' - דגם אם הגוי מגבן, אסור לאכול החלב הנשאר - דהתם משום דלא ברירא שום חלב זה עמד לגבינה, כמבואר בפוסקים, משא"כ בנדון דידן.

ועוד, דהרי קיימא לן דבכהאי גוונא דאית ליה פחד לערב חלב טמא, לא חיישין, וכמבואר בגמ' שם לט, ב, ונפסק בשו"ע שם סעיף א: "היה לו דבר טמא בעדרו, והישראל יושב מנוחו - כשהוא עומד, מותר, שירא שמא יעמוד ויראהו. והוא שידע שחלב טמא אסור לישראל". ומהא למדו הפוסקים, שהוא הדין בישראל יוצא ונכנס למקום החליבה מותר, כי מירתת שמא יראנו, כמובא בט"ז ושו"ך שם מהפרישה. וכן הוא בדברי הרמ"א, דמהני שפחות עכו"ם, עיי' דהוא משום דמירתת, ומועיל גם ביש בהמה טמאה בעדר. ומה דמבואר בפוסקים שם דלא מהני, הוא משום דבכהאי גוונא אין לה פחד, ובנקל יכולה לחלוב; משא"כ בנידון דידן של בדיקה, איכא מירתת. ואם כן הכי נמי, החולבים לא יערבו, כי מפחדים שייתפסו בזמן שיגיע החלב ליצור בתנובה.

אמנם פשוט דלא מהני, כיון דלא הוי בדיקה לכל החלב, אלא בדיקת מדגם בעלמא. וא"כ לא חשוב כרואהו, וגם לא כרואה מקצת החליבה; וגם ליכא מירתת, כיון שלא יבחנו בבדיקה מעט. והוי כל שכן מהא דמבואר ברמ"א שם סעיף א, דכשעשו מחלב גבינה - אע"פ שחלב טמא אינו נקפא לגבינה, חיישין שהיה מעט חלב טמא, והוא בנקבים של הגבינה.¹

וגם אם יקחו ממושבים ומקיבוצים שאין בהם כלל בהמה טמאה, כגמל סוס וחמור שנותנים חלב, ג"כ אסור. דק"ל כמבואר ברשב"א בתורת-הבית (בית ג שער ו), שסתמא דמילתא, שכל דבר שנאסר במשנת אין מעמידין נאסר במנין; וכל שנאסר במנין, אפילו שבטל הטעם לא בטל הדבר. וכן הוא במתניתין ע"ז שם, ושערי-דורא סי' פב.²

ב. השגחה באמצעות מערכות וידאו

ובנדון מערכות הוידאו - הא ברירא שנצרך שיהיה גם על דודי המילוי, ויהיה על פעולתו בכ"ד שעות היום, ויראו עכו"ם הקרוב אליו. ובוה ידעין שאין בכלי חלב של דבר טמא, וכמבואר ברמ"א סעיף א. ולא שייך חששא שיכסה העכו"ם מצלמת הוידאו, שהרי יודע שאם יעשה זאת ייפסל החלב. ואף דצילום הוידאו איננו רציף אלא בהפרש של כדקה בין צילום לצילום, כיון שאי אפשר להרכיב את העטניים על בהמה אחרת בזמן קצר כזה, אין לחשוש. ולמיהש דיש עמו בכלי חלב טמאה, וישפכנו למקום המילוי - לדבר זה נצרך זמן מסויים, לפתוח ולשפוך, ואי אפשר בזמן קצר זה. וכמו כן לשפוך חלב למיכל, נצרך זמן לזה, כי תחתו מלמעלה.

1. הערת העורך: בבדיקת מעבדה הנעשית לקביעת איכות החלב לא מבחינים בדרך כלל אם מערבבים חלב אחר, אלא אם בודקים במיוחד לגלות עירוב חלב זר, ולכן ודאי בבדיקות אלו אינן מועילות מבחינת חלב נכרים. אמנם, לו היו בודקים בדיקה כזו גם באופן מדגמי צ"ע מדוע פשיטא דלא מועיל, דמאי שנא ובמה גרע מיוצא ונכנס שמפך רק על חלק מהחליבה באופן שיוצר מירתת לגבי החליבה כולה, ולכאורה הוא הדין כאן.
2. וכן הכריעו האחרונים, כמבואר בדבר-שמואל סי' רעג, שו"ת מעיל-שמואל סי' יב, שו"ת הרי-בשמים סי' רטו, צמח-צדק סי' עו, ערוך-השלחן קטו, ה-ה, אבני-גור סי' קא, מהרש"ם ח"ב סי' רסט, ועוד.

3. ועי' משי"כ בשו"ת צמח-צדק יו"ד סי' עו, שו"ת זקן-אהרן ח"א סי' מו, ושו"ת מנחת-יצחק ח"א סי' קלח.
4. עי' שו"ת זקן-אהרן ח"א סי' מו וח"ב סי' מד, מנחת-אלעזר ח"ד סי' כה, מלמד-להועיל סי' ל אות ד, שו"ת מנחת-יצחק ח"ט סי' פא, ח"י סי' לא אות טו, חלקת-יעקב ח"ב סי' לו-לח, ושו"ת משנה-הלכות ח"ד סי' קג. דלא כשו"ת אגרות-משה יו"ד ח"א סי' מו וסי' מט, שפיקוח הממשלה נחשב כידיעה, דהוי כראיה. ועיי"ש יו"ד ח"ב סי' לה, וח"א סי' מז.

חלב עכו"ם

ט. "חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואה" – אסורו חכמים, שמא עירב בו הנכרי חלב בהמה טמאה האסור מן התורה (כז), והיותו חלב נכרי באה להרחיק מן העבירה, נהוג למעשה, לאסור כל חלב נכרי, אפילו אין בהמות טמאות בעדרו – אלא אם כן היה נוכח ישראל בעת החליבה (כח).
י. חליבת יהודי המחלל שבת בפרהסיא (כט) אינה אסרת את החלב, במקום שאין לחשוש באופן מעשי שיערבבו חלב בהמה טהורה עם טמאה (ל).

יא. חלב עכו"ם החמירו בו, והשוו דינו כשאר מאכלות אסורים, על כן חובה להוציא ממנו ולהשתדל להשיג חלב ישראל (לא).

כמו כן, חלב עכו"ם אסור את הכלי בו בושל כשאר איסורים (לב).

יג. נחלקו גדולי האחרונים, האם גזירת חכמים נאמרה גם באופן שלמעלה מכל ספק, שלא עורבב בחלב, חלב בהמה טמאה, שיש אומרים, שכל הגזירה היתה דוקא כשיש חשש בפועל לתערובת חלב אסור (לז), ויש אומרים, שבכל אופן נאסר החלב (לח).

הכרעת כמה מפוסקי דורנו, שכאשר אין מקום לספק, וברור שהחלב הינו מפרה – ניתן לסמוך על המקילים (לח) כדלהלן.

(כח) ראה ש"ך יורד קטו, ב כד"ח שם, טרטו ודרכ"ט שם, ויח. ואפילו בעיר שאין בה כלל בהמות טמאות, ואפילו במקום שאין הנכריים שותים חלב טמא מפני מיאוסו, מכל מקום, גזירה שפשטה תקנתה בכל ישראל, אפילו בטל הטעם – איסורה במקומו עומד ואין בה ביד ביד מאחר יותר לבטלה איכ"ב גדול מחברו, ראה רמב"ם ממרים ב, ב וערוה"ש יורד קטו, ו.

(כט) היינו שמחלל שבת באיסור תורה ויש אומרים בגמרא (דקא) בפני עשרה מירשאל, ועושה כן במדד ובמעל להכעיס, בתנאי שלמד או לימדוהו בקטנותו, מה היא שבת קדש ואיסוריה, ובתנאי שאינו מתבייש מפני רב או סבו וכדומה, ראה להלן פרק ט ה' הערה נה.

(ל) ש"ך אגרות משה יורד א, מז ח"ב, מז, אכן, נ"י החולק אצל יהודי מחלל שבת בפרהסיא, ספק אם החלב מותר – ראה הליכות שדה שד"ה ה' הגר"ש אלישיב והגר"ש ווינר שליט"א. ויש לציין, שבקביצתם ובמוסרם מתנבאים ומתנבאים בני עמים ורים, והם גויים גמורים לכל דבר.

(לא) ראה דרכ"ט יורד קטו, ו דעת תורה למהרש"ם א"ח, תרנז.

(לב) רמ"א יורד קטו, א אמנם, ראה דרכ"ט שם, יט אם צריך ביטול בשישים או די ברוב.

(לז) ראה ש"ך הרב"ב ד, עה פ"ח יורד קטו, ו וערוה"ש שם, טו כמרוק מלשון הטור והשר"ע יורד קטו, א; "שם ערבבו חלב טמא", וראה בש"ך מנחת יצחק ג, ד על דברי הפרי"ח.

(לח) ראה דרכ"ט שם וש"ך חת"ס יורד, קו שהאריך בחומר האיסור גם כונן היה ואף כשאין מצויים בינינו גויים השותים חלב טמא, שכן גזרו חכמים, אף במקום דלא שכיח חלב טמא.

(לח) ראה בהרחבה ש"ך אגרות משה יורד א, מז ואין היתר זה אלא לחלב עצמו.

(על חזון איש יורד מא, ד ש"ך אגרות משה יורד א, מדמ"ט ובש"ך תשובות והנהגות א, תמא ששם מהר"י וועל"ץ וצ"ל ששאל את פי החזון איש וצ"ל והשב, שאין דבריו למעשה כלל אלא לילדים או יולדת תוך שלושים. והביא בשם האדמו"ר הרי"צ מלוביטש וז"ל שקבלה בידו, שהשוחה חלב עכ"ם פוגם האמונה, ואבות אבותיו הקפידו בזה מאד.

יד. חלב המשוקק על ידי מחלכות נכריים העומדות תחת פיקוח ממשלתי האוסר באופן, מחלל באיום בקנסות וסגירת המחלבה, שאין לערב בשום פנים ואופן חלב טמא, יש שהורה, שבמקומות שקשה ביותר להשיג חלב ישראל – רשאים לסמוך על המקילים (טז).

מכל מקום, לבעל נפש וכן תורה – ראוי להחמיר ולשתות אך ורק חלב שהיה נוכח ישראל בעת חליבתו (טז).

הערה: אין חוששים לאיסור "בישולי גויים" בפססור החלב (תא).

אבקת חלב

כג. יש שהחמירו שימוש באבקת חלב מתוצרת נכריים, במידה ואין בה חשש איסור חלב נכריים, ויש אסורים (טז).

אבקת הנעשית מחלב הנמצא תחת פיקוח ממשלתי (טז) רבן הדעות המקילים להשתמש בה, בשעת הצורך (טא).

אבקת חלב לחינוקות

כד. אמהות רבות, משתמשות לצורך הזנת החינוקות באבקת חלב שונות, כאשר מנגנתן לספק לחינוק משקה הדומה ביותר לחלב-אם (טז).

ברוב האבקות משמש ה"קזאין" כמרכיב עיקרי (טז). על כן, חובה להקפיד על הכשר למזהרין (טז).

(מ) ש"ך חת"ס סופר יורד, קו ש"ך מנחת יצחק ב, כא.

(מא) ראה ש"ך מנחת יצחק ג, טו שאף שלדעת הרופאים אין לשתות חלב חי, וכל שאינו נאכל חי – יש בו משום בישולי גויים, אולם מכיון שהפסטר נעשה ע"י קיטור, יש סוברים שאין בכך משום איסור בישולי גויים.

(טז) ראה חזון איש יורד, מא אות ד ש"ך דר צבי יורד, קיג אבני נזר ט"ז ק"ק וראה שער"ס מצרינים בחלבה סי' לח. ודעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א לאסור, שאף מה שכתב מרן החז"ר, בש"ך דברי ישראל, שהגר"י וועל"ץ וצ"ל שמע מפי החז"ר שלא התיר אלא לחלול – ראה ש"ך תשובות והנהגות א, תמא זכ, שע"י ופ"ה.

(ע) ראה לעיל סעיף יד.

(עא) משמעות דברי החזון איש וש"ך דר צבי שם, אמנם, ראה ש"ך תשובות והנהגות ב, שע"י שלדעתו אין להתיר כיום חלב שבפיקוח ממשלתי, ולדעתו אף החז"ר לא התיר אלא לחולק.

(עב) יש חינוקות הרגשים לחלב ונוקקים ל"סימולק" או "איומול" (על בסיס סויה), ויש הרגשים ל"גלוטן" (חלי צלאק) ומשתמשים ב"מטרגה רגילה" או "מטרגה צמחית".

(עג) מיוצר ממי הגבינה הנקרא בשרע יורד, ה' י"סויב רחל"ב, ונחלקו הדעות האם יש במי החלב איסור חלב נכריים: מרן השר"ע – מחמיר והרמ"א – מיקל.

(עד) עדיין אין מפעל המייצר קזאין מחלב ישראל, ויש צורך בכמויות עצומות של מי חלב ישראל כדי ליצור.

להלן פירוט סוגי חלב-תינוקות בלא חשש חלב עכ"ם (עפ"י פרסומי מדר"ך הכשרות של העדה החרדית, ירושלים): מטרגה צמחית, איומול, פרוסוב, פוליקו, מטמוטיל, גלוטן פרי "בראד מיקס", שקטן ארה"ב (חמץ).

בחשש חלב עכ"ם: מטרגה רגילה, לקטמה, לקטמה עם ברול, סימילאק, סימילאק גן, איסוקל, אינפאמיל, פרגסטמיל, נוטרימין, אנשור "דוס", אוסמוליס.

כצבי

חלק ג – יורה דעה

ר"ן

קיום מצוות ודיני תורה באמצעות וידאו

ממוצא הדברים שנתבאר לעיל בענין ההשגחה על חליבה באמצעות מצלמות וידאו, נבוא לדון בהלכות נוספות הקשורות בראיה – האם כאשר נצרכת ראיה, פירושו של דבר שרק ראיה מוחשית בעיניים נחשבת לראיה, או שראיה באמצעות מערכת וידאו מספקת,

קידוש לבנה וברכה על ראית מלך

א. בשו"ע "או"ח סי' רכד ס' ו-ט) נפסק: "הראיה חכמי ישראל, אומר בא"י אלקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו, על מלכי ישראל אומר וכו' שחלק מכבודו ליראיו. ושם: "מצוה להשתדל לראות מלכים, אפילו מלכי אומות העולם". ונשאלת השאלה, כאשר אדם רואה מלך או חכם באמצעות מערכת וידאו, האם צריך לברך את הברכות הנ"ל, או שאין זו "ראיה" שעליה תקנו חז"ל את הברכות.

בשו"ת יחיה דעת (ח"ב סימן כח) הכריע שאין לברך, ודימה זאת לאדם הרוואה את הלבנה שלא באופן ישיר, שאינו מברך: "ידע שהרואה את המלך בטלוויזיה, אינו מברך עליו ברכת המלכים, שהרי זה דומה למה שכתב הגאון רבי שמואל אבוביב בשו"ת דבר שמואל (סימן רמב), שהרואה את הלבנה מתוך מראה (ראי) של זכוכית, אינו מברך עליה, וראיה לזה מהגמרא ר"א הגה"ש (כד, ב) ראיתוהו במים או בעששית אינה חשובה ראיה, ע"ש. ובספר פתח הדביר (סימן רכד סק"י) נשאל ברוואה את המלך דרך מראה של אספקלריא (ראי), והביא נוסחת כזה הגאון רבי יחזקאל שמואל אשכנזי בתשובה כח"י, והעלה שאין לברך מספק. וכ"כ בשו"ת בעל החכמה (ח"ב סי' יח), וכן עיקר".
ובשו"ת בצל החכמה (שם) הוסיף בביאור הדברים: "דוקא בהך הראיה הלבנה במים או

בעששית, וכן בעדים שראו בראי אדם עובר עבירה, שאין אנו דנין בכל אלו על הראיה כדבר נפרד לצעמו, אלא אנו דנין אם לקדש את החדש בזמנו או לעברו, ואם לענוש לפלוני כדרך שעונשין לעובר עבירה או שלא לענוש, וזה תלוי כמובן, אם נראית הלבנה בזמנו, ואם עבר פלוני אחרת באמת, וזאת עלינו לברר עפ"י עדים. נמצא אין ראית העדים בזה אלא לשם בירור, וכן בכל דבר שייגרם על פי בית דין על יסוד הגדת עדים, ובכל אלה שפיר מקום לומר שלא הקפידה תורה שיראו העדים עצמם הדבר שמעידים עליו, דכל שראו אותו ראיה ברורה שאין להסתפק בטעות וכהך שראו במראה אדם עובר עבירה והכירו הכל בפירושו, סגי, דגם זה חשיב ברורה. ועיי' שבועות (לד, א) דאפילו ידיעה בלא ראיה כלל מהני ולר' אחא אפילו בדיני נפשות, יעו"ש בתוס' (לד, א ד"ה דאי) דמשכח"ל כן גם לרבנן ע"ש.

אמנם כל זה לענין עדות, משא"כ לענין ברכות הראיה שתקנו חז"ל לברך על ראית דברים מיוחדים, כגון ראית מלך, הרים, גבעות, ימים ונהרות ועוד, אי אפשר לברך רק כשרואה עצם הדבר עליו הוא מברך. כי ראיה זו אינה כדי לברר מציאות הדבר, שהרי מציאות הדבר ואמיתותו ברור לו בלא הכי, ואפילו הכי אינו מברך עד שיראהו. ואם כן מה יוסיף תת לו אם יראה את הים בראי, הרי מכל מקום עדיין אינו

רואהו בעצמותו, ואין יכרך, כנלענ"ד נכון בס"ד. גם להמבואר במג"א (סי' רכד סק"ו) שאפילו סומא שיועד שהמלך עובר מברך כדמשמע בגמרא (ברכות נח, א) מעוברא דרב ששת [שהיה סומא, ובין כך כאשר שמע שהמלך הגיע], הרי דגם בזה סגי בידיעה בלי ראיה. פשוט דהתם מיידי שמוגיש בכבוד המלך בחוש השמיעה במקום חוש הראיה, כמבואר במהרש"א בחידוש אגדה (שם ד"ה חזי), אבל כל שאינו רואה את המלך עצמו וגם אינו מרגיש בעצם כבודו רק על ידי אמצעי, וכגון על ידי ראיה במראה, אינו מברך".

ומבואר בדבריו, שיש הבדל בין ראיה שנועדה לברור מציאות, ובין ראיה שעיקר תכליתה הוא עצם הראיה. והיינו, שבראיה שנועדה לברור מציאות, וכגון בעדות, אם המציאות ברורה אפילו ללא ראיה ברורה, די בכך. משא"כ בברכות הראיה שנתקנו על ראית הדבר בעצמותו על ידי החושים באופן ישיר ובלתי אמצעי, שם עיקר התכלית הוא עצם הראיה. ולכן כאשר אינו רואה את הלבנה כמו וידאו, וכן כאשר רואה מלך או חכם באמצעות מצלמות וידאו או בטלוויזיה ונאפילו ימצא בחדר הסמוך למלך או החכם – מכל מקום הרי אינו רואה אותו בחושו באופן ישיר, אלא את צילום דמותו, ועל כך לא נתקנה ברכה.

רין כצבי - חלק ג - יורה דעה - המשך

לדעת רבי שמעון שקאפ (מובא בספר הזכרון וזאת ליהודה, עמ' שצו) גם לעד אחד יש גדר של עדות, כדבריו: "נראה דבר ברור כי נאמנות עד אחד באיסורין הוא בגדר עדות, וכדרך שהאמינה תורה שני עדים בממון ודבר שבערוה, כמו כן האמינה תורה עד אחד באיסורין". אולם בדברי הנודע ביהודה (תניא חו"מ סימן ד) מפורש כי עד אחד אינו מתורת עדות אלא נאמנות בעלמא: "עד אחד הנאמן באיסורין, לאו מתורת עדות הוא, שהרי אשה וקרוב ובעל דבר בעצמו נאמנין". כלומר, מהעובדה שבמקום שצריך עד אחד נאמנת גם אשה או עדים פסולים, מוכח שאין זה מגדרי "עדות", שהרי עדים אלו אינם כשרים - ובהכרח שזהו רק דין נאמנות.

[חקירה זו, האם עד אחד באיסורים הוא גדר של נאמנות או של עדות, מובאת גם בחדושי הגר"ח (סטנטייל, עמ' קט) וכתב נפקא מינה, האם יש בעד אחד דין של אין חזרו ומגיד, שזה לכאורה דין בעדות].

יוצא לפי הנודע ביהודה, שבמקום שדרושה נאמנות בלבד, מסתבר שגם ידיעה ברורה המושגת על ידי מצלמת הווידאו תועיל, ולא גרע מעד אחד שאף לו אין תורת עדות. ויתכן שגם עדות שאינה ישירה אלא צילום של העדות, תועיל לגבי איסורים, וכמבואר לעיל שאם יש מצלמות המשגיחות על החליבה, אין חשש חלב נכרי, כי ההתבוננות במצלמות היא הוכחה וידיעה מספקת ומועילה כעד אחד.

ברם לפי רבי שמעון שקאפ, מאחר ונאמנות עד אחד היא בגדר עדות, כשם שבמקום שצריך שני עדים לא מועילה ידיעה ברורה, כך גם לא יועילו מצלמות וידאו, משום שיש כאן גזירת הכתוב שצריך עדות דווקא ולא מספקת ידיעה, ופשוט שגם במקום שהצניחה התורה עד אחד לא יועילו מצלמות. ולפי זה מסתבר שגם לא יקבלו עדות של עד אחד, כאשר אין הוא מעיד באופן ישיר בבית הדין אלא עדותו מועברת דרך מערכת וידאו, משום שעדות צריכה להתקבל בפני בית דין ובאופן כזה אינו נחשב כמעיד בפני בית הדין.

קבלת עדות "בפניו" באמצעות וידאו

ו. בשו"ע (חו"מ סימן כח סע' טו) נפסק: "אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין ואם קבלו, אין דנין על פיו". ונשאלה השאלה, האם בזמנינו שניתן להעיד ובעל דין יראה את העדות באמצעות וידאו, תחשב העדות כ"בפני בעל דין", או שבעל דין צריך להיות נוכח בעצמו בבית הדין בשעת גביית העדות.

ויתכן שגדון זה תלוי בטעמים מדוע אין מקבלין עדים שלא בפני הבעל דין. לדעת רש"י (בבא בתרא כח, ב) הטעם הוא בכדי שבעלי הדין ידעו שקיימת נגדם עדות ויוכלו להזימה באם היא אינה נכונה: "כיון דהעדא לחייבו ממון על נגיחותיו היא באה ולהעמיד שורו בחזקת מועד בעינן בפני בעלים, שידעו לטעון ולהכחיש העדים ולהביא אחרים להזימן". ולפי טעם זה יתכן שדין גם בקבלת עדות ע"י וידאו.

ברם בשו"ת הרשב"א (ח"ב סימן שצו) כתב שגזירת הכתוב היא שאין מקבלים עדים שלא בפני בעלי דין, ואין זה תלוי בטעם כלל: "דאטו משה ואהרן, מי חיישי להו, ואפילו מהן ומכיוצא בהן, אין מקבלין שלא בפני בעל דין, דכתב והועד בבעליו".

ולפי זה לכאורה לא ניתן לקבל עדות שלא בפניו של בעל הדין ממש.

לשימוש יחידים כמו הטלפון כהיום [התשובה נכתבה בשנת תשט"ו] ויהיה יכולת לדאות החולה ולספר עמו, כידבר איש אל רעהו פנים בפנים, בודאי אין צריכים שיראה כל דבר על שיערו האמיתי, ואין נפקא מינה אם הוא ליה כל דין ראיה. ומה מאד נכון הכרעת כב' למעשה, דבפעם הראשונה, בודאי צריכים לבקר בעצמו את החולה, שלא על ידי טלפון. דבדיבור על ידי הטלפון, הוא ממש באפילה ולפעמים דיבורו עוד עליו למעמסה, ורק אחרי שראהו פנים אל פנים ובקי במצב החולה, אז כלפי מה שאמר רז"ל אפילו מאה פעמים ביום, אז בכל פעם שחוקר על ידי טלפון להתודע מצב החולה, מקיים בזה מצות ביקור חולים.

ומבואר בדבריו שיש הבדל בין ברכה על ראית מלך או חכם, שהברכה היא על ראייה בעצמו, ולכן אין מברכים בראיה באמצעות וידאו. לבין מצות ביקור חולים שאין דין "לראות" את החולה, אלא לדעת מה מצבו. ומשום כך באופן עקרוני ניתן לקיים את המצוה גם על ידי טלפון או וידאו, אמנם למעשה צריך בפעם הראשונה לבקר את החולה בעצמו, מכיון שרק בביקור פנים אל פנים ניתן לעמוד על מצבו המדויק של החולה, ולמלא את צרכיו.

והנה רבי יצחק הוטנר (פחד יצחק, אגרות וכתבים, לג) חילק בין קיום מצות ביקור חולים ומצות ניהום אברים על ידי הטלפון: "נראה כי תרגומה של המילה "ביקור" בביטוי "ביקור חולים" אינו "וויזיט" בלע"ז אלא שתרגומו הוא מלשון בקורת תהיה, כלומר, העיון במצבו של החולה. וכדרך שאמרנו גבי קרבתו "טעון ביקור". ובמובן זה של ביקור חולים אין שום הבדל יסודי בין שיחת טלפונית או התעסקות באופן אחר, כי החל כלול בחובת העיון לשם עזרה במצבו של החולה, כל זה ברור בלי שום פקפוק. ומתבאר דעתו של רבי יצחק הוטנר שאפשר לקיים מצות ביקור חולים באמצעות שיחת טלפון "בלי שום פקפוק". ולפי דבריו מסתבר, שבוודאי הוא הדין לקיום מצות ביקור חולים באמצעות וידאו.

אולם לגבי מצות תנחומי אברים, דעתו שאין המצוה מתקיימת ע"י הטלפון. והטעם את דבריו: "ואמינא טעמא דידן הנה בתנחומי אברים לאחר הקבורה יש דין של עומדים בשורה והאבל מתנחם דרך הילוכו. ודכינא שראיתי בספרי רבותינו חותמים למצוא טעם לקפידא על תנחומים בדרך זה דוקא. ונראה בזה על פי מה דאמרין בכתובות דף ס"ט מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר אשכחן כמלך בגדוד כאשר אברים ינחם. ולמדים אנו מזה שמצות תנחומי אברים איננה בהכעת דברי התנחומין גרידא, אלא שיש דין קביעות של מסיבת נחמה. וכמדומה שכן הוא לשון רבותינו הראשונים בשבת שהעם הבאים לבית האבל לנחמו מקיפין אותו. ומהשתא נראה דמכיון דמסיבה של קביעות איננה שייכת אלא בבית דוקא. וממילא יוצא לנו כי שיחת טלפונית איננה מצטרפת לקביעות של מסיבה ועל כן אין יוצאים מצות ניהום אברים כתיקונה על ידי שיחת טלפונית". וכמובן, לפי זה, גם מצות ניהום אברים אי אפשר לקיים באמצעות וידאו.

תצלומי וידאו כבידור עדות באיסורים ועגונות

ה. בדיני התורה שמועילה עדות של עד אחד, כגון איסורים או עדות להתיר אשה עגונה, יש לדון האם גם מועילה ידיעה באמצעות תצלומי וידאו. ונראה כי הדבר תלוי ביסוד גדר העדות של עד אחד.

ברכת שהחיינו על ראית חברו או לידת בתו

ב. בשו"ע (או"ח סי' רכה סע' א) נפסק: "הרואה את חברו לאחר שלשים יום, אומר שהחיינו". וכן: "הרואה פרי חדש מתחדש משנה לשנה, מברך שהחיינו" (שם סע' ג). ועפ"י פסק המשנב (סי' רכג ס"ב) "אם נולדה בת, נראה לי פשוט דבפעם ראשון כשרואה אותה מברך ברכת שהחיינו, דמי גרע ממי שרואה את חברו לאחר ל' יום ושמת בראיתו דמברך שהחיינו כדלקמן בסימן רכ"ה ס"א". וכתב ידידי רבי מרדכי גרוס (קונטרס הכל יודון, פרק ד סע' טו) וז"ל: "אם ראתה את העובר קודם הלידה באולטרא סאונד, גם כן יש לברך שהחיינו בראיה הראשונה אחר הלידה". והטעם לכך: "כיון שלא נולדה עדיין לא חשיבא לראיה. ומסתבר דגם ברואה בוידאו אחר הלידה, אין מברכים ברכת שהחיינו, כמבואר במחברים בברכה על ראית מלכים, שצריך לראותו בעצמו ולא על ידי מכשירים. ועל כן כשרואה אחר כך את הבת, חשיבא ללא ראה קודם, ומברך ברכת שהחיינו. ואף אם חשבינן שראה קודם, מכל מקום היא תוספת שמחה כשרואה פנים אל פנים. ואפשר שגם ברואה על ידי מראה אין לברך שהחיינו. אמנם ברואה דרך חלון בריא דמברכים, כמבואר הכי בברכת רואה את חברו בברכי יוסף (סי' רכד; ע'י בשערי תשובה שם סק"א)".

גם כאן, פשוט לרב גרוס, שחובב ברכת שהחיינו על ראית חברו או פרי חדש וכן לאחר לידת בתו, הוא רק בראיה ישירה בעצמו כמו עיניו. ולכן ראיה באמצעות וידאו איננה נחשבת כראיה המחייבת ברכה.

צירוף לתפילה וזימון

ג. בהלכות זימון פסק השו"ע (או"ח סי' קצה סע' א) שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים, אם מקצתם רואים אלו את אלו, מצטרפות לזימון. ועפ"י הביא המשנב (סי' נה ס"ק נז) לענין צירוף למנין: "ברואים זה את זה, אפילו בשני בתים ממש, מצטרפים, דומיא דזימון לקמן בס' קצ"ה. ויש מחמירים אפילו ברואים, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל". ומעתה יש לדון, כאשר שתי החבורות בשני בתים נפרדים, ורואים אלו את אלו באמצעות מערכת וידאו, האם יצטרפו לזימון ולתפילה. ובפרט על פי מש"כ הביאור הלכה (שם ד"ה שתי חבורות) שהטעם שמצטרפים לזימון כאשר רואים אלו את אלו כי "כשנכנסו מתחלה לכך, משום דהוי כהסכו יחד" - שמא צירוף על ידי וידאו אינו נחשב "כהסכו ביחד".

אמנם לדינא פסק בכך החיים (או"ח סי' קצה סע' א) שאם רואים אלו את אלו דרך מראה אינם מצטרפים לזימון: "אבל אם דרך מראה (שקורין איספז"ו בלע"ז) חזו שתי חבורות אהדדי, לא מצטרפי יעו"ש". ולפי ההנ"ל שיש להשוות ראייה בוידאו לראיה על ידי מראה, נראה איפוא, שאי אפשר לצרף חבורות לזימון או עשרה אנשים למנין, באמצעות הווידאו.

ביקור חולים וניהום אברים

ד. בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סימן פד) דן בשאלה אם יוצאים מצות ביקור חולים בדיבור עם החולה על ידי הטלפון, וכתב בתוך דבריו: "ומה שנוגע לענין טעליווישען, שכתב כב', זה פשיטא דהוי רק כמו בבואה במראה מלוטש, דבודאי לא עלה על דעת שום אדם דיחייב בברכה ברואה מלך בטעליווישען. אולם בנוגע לנדרן דידן שפיר צדקו דברי כב', דאם יתפתח הטעליווישען

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

הדלקת נרות חנוכה	שמיטת כספים	א	קיום הבטחות
בשליחות	גורל הגר"א	ב	תמימות בפסח העומר
חיובי הנכדים בכבוד סביהם	הצלת נפש בנפש	ג	קטן שהגדיל
יששכר וזבולון	מעויות בתפילה ר"ה	ד	לא בשמים היא
קריאת שמות	בינונים תלויים ועומדים	ה	פדיון הבן בפיקות
השתנות המכעים	קדושת שביעית בד' מינים	ו	זר בברכת כהנים
תפילין של ר"ת	הלכות מצויות בכבוד ס"ת	ז	רות המואביה ובדיני גרות
תורה עם דרך ארץ	דברים האמורים בשבת	ח	תקיעות בעת צרה
לא יסתור דברי אביו	משום השמעת קול	ט	ברכת שהחיינו בציצית
האזנת סתר	מעויות בתפילה ובבהמ"ז	י	שביתת הארץ
הכותל המערבי	סנדק בשני אחים	יא	כהנים בקברי צדיקים
לא ילבש	קיום המכני בחירות	יב	התחלה בתפילה ובמצוות
חמא כדי שיוכה חברך	מצוה בו יותר מבשלוהו	יג	תפילת מוסף
ברכת החמה	או הידור מצוה	יד	נדרי צדקה במחשבה
יין שביעית לד' כוסות	ברוך שפטני	טו	יציאה מארץ ישראל
תנאי בקיום מצוות	מקדש מעט	טז	קידוש ה'
רפואה ועישון ביו"ט	פונדקאות	יז	מעשה שבת
	פדיון שבויים	יח	מאכלים עם מיני דגן

רשימת השיעורים - שנה שניה:

אוהב ושונא	ברכת הגומל - לעוברי דרכים	נא	מדבר שקר תרחק
נר איש וביתו	לא תתגודדו	נב	וחי בהם, קביעת רגע המוות
חנה ושבעת בניה	בל תשחית	נג	חמר מדינה לקידוש והבדלה
עשרה בטבת	מצות מעקה		ההנהגה במחלוקת הלכה
קדיש	ברוב עם הדרת מלך	נד	וקבלה
רפואה סגולית בשבת	או זריזין מקדימין למצוות	נה	חזקת כהונה
מזוזה במקום שאין בו ד' אמות	י"ג מדות	נו	אנכי ה' אלוקיך
לחם משנה	הפסק בדיבור בתקיעות ועוד	נז	גזירות פסולים
חיבור והפרדת אותיות	עיניו ביו"ב, ומצות אכילה	נח	פנים חדשות
עבד איניש דינא לנפשיה	בעיו"ב	נט	תכלת בציצית בזמן הזה
מכירת בתי כנסת	מצות חינוך	ס	תינוק שנשבה
נשים בפרשת זכור	הפטור מדבר ועושהו	סא	בגדרי בל תשקצו
על שם הפור	שיכור בהלכה	סב	צער בעלי חיים
צורות אדם ומשמשים במרום	מילה שלא בזמנה	סג	ירושה בשררה וברבנות
אתר אינטרנט הפתוח בשבת	כופין על מדת פדום		אילת - בירור גבול דרום
תאריכים ושמות לועזיים	קנין כסף - שמורות	סד	א"י
מסחר בחול המועד	סימומא	סה	אשו משום חציו
קו התאריך	מעשר כספים	סו	לא תחמוד

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

נחמו נחמו עמי	נפילת אפים	קא	גניבת דעת
עיקר ומפל בברכות	כניסת כהן לבתי חולים	קב	ספיה לקמן
יחוד	היזק ראה	קג	אונאת דברים
הלל נכרי - מצלמות וידאו בהלכה ק"ז	פתם יינם	קד	קדושת הכהנים והלוויים
ד.נ.א. בהל' עגונות וממונות	טבילת בלים	קה	תורה שבעל פה
עני המהפך בחררה	פתיחת מסעדות ומכבסות	קו	נרות שבת
שלשה ספרים נפתחים	בתשעת הימים	קז	מנין עשרה לדברים שבקדושה.. קז

עו ל מו ת . לימוד בעיון

תכנית המיועדת למסירת שיעורים בקבוצות לימוד
מתוך דפי מקורות במגוון סוגיות הלכתיות ובירורי מנהלים
לסיוע בהקמת שיעורים חדשים ולקבלת דפי עזר להכנת השיעור
לפרטים נוספים באתר: www.olamot.net
לפרטים נוספים: 050-410-2399, info@olamot.net

מקומות בהם מתקיימים שיעורים:

אלעד • אפרת • בני ברק • בית גמליאל • גבעת שמואל • גדרה • דימונה • חיפה • טלז סיטון • יבנה • ירושלים • ישובי שער הנגב • כפר סבא • מודיעין • מעלה אדומים
מעלות • נתניה • פתח תקוה • עפולה • צפת • קרני שומרון • רחובות • רמלה • רעננה • שעלבים • תל אביב • בסיס צה"ל • תעשיה אורית • אוניברסיטאות
בדפוס • בלשיומר • חונן קונן • ונצואלה • מורנושו • לונדון • לוס אנג'לס • לייקווד • מונטריאל • מיאמי • מבסיקו סיטי • ניו יורק • סאן פאולו • פריס • ציריך • שיקאגו